MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

ŠARŪNAS NENIŠKIS
EUROPOS VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ NAGRINĖJIMO YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Mokslinis vadovas:
Doc. dr. Vilija Mikuckienė

Vilnius, 2013

TURINYS

TURINYS 2
ĮVADAS 4
1. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ INSTITUTO RAIDA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS 8
1.1. Viešųjų pirkimų instituto raida 8
1.2. Aktualus viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo reglamentavimas 10
2. IŠANKSTINĖ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ SPRENDIMO NE TEISME TVARKA 13
2.1. Išankstinės viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ne teisme tvarkos privalomumas ir tvarka 13
2.2. Procesiniai terminai ginčą nagrinėjant ne teisme 15
2.3. Išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarko įtaka viešojo pirkimo konkursui 18
3. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ PRISKIRTINUMAS, TEISMINGUMAS IR BYLOS IŠKĖLIMAS 20
3.1. Bylų priskirtinumo bendros kompetencijos teismams problematika 20
3.2. Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimas arbitraže 21
3.3. Teismingumas 23
3.4. Civilinės bylos iškėlimo tvarka ir pasekmės 23
3.5. Subjekto suinteresuotumo bendrieji klausimai 24
3.6. Subjektai, turintys teisę kreiptis į teismą 25
3.6.1. Tiekėjas, kaip ginčą inicijuojantis subjektas 25
3.6.2. Prokuroras, kaip viešąjį interesą ginantis subjektas 26
3.6.3. Viešųjų pirkimų tarnyba 27
4. BYLOS NAGRINĖJIMAS 30
4.1. Bylos nagrinėjimo ribos – ieškinio turinys 30
4.2. Bylos nagrinėjimo ribų nustatymo ribojimas 31
4.3. Ieškinio formalus turinys 32
4.4. Bylos išnagrinėjimo teisme pasekmės 33
5. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMAS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLOSE 36
5.1. Viešųjų pirkimų bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prielaidos 36
5.2. Viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas 36
5.3. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir atsisakymo jas taikyti faktinės prielaidos 38
5.4. Nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimas 39
6. KITI VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ YPATUMAI 42

6.1. Viešųjų pirkimų bylų proceso forma 42
6.2. Procesinių dokumentų įteikimo tvarka 42
6.3. Procesinių dokumentų padavimo terminai 44
6.4. Bylos nagrinėjimo terminai 45
6.5. Žyminio mokesčio dydis 47
IŠVADOS 49
LITERATŪROS SĄRAŠAS 51
SANTRAUKA 56
SUMMARY 57

ĮVADAS

Viešieji pirkimai itin reikšminga valstybės ekonomikos dalis, kurių metu perkančiosios organizacijos atlieka prekių, paslaugų ar darbų pirkimus, siekdamos sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Viešųjų pirkimų tikslas racionaliai naudojant perkančiosios organizacijos lėšas, įsigyti tam tikrų prekių, paslaugų ar darbų[1]. Atsižvelgiant į tai, kad vien per 2012 m. buvo atlikti 11 559 pirkimai[2], kurių vertė yra apie 12 641 mln. Lt[3], finansinių srautų, kurių vertė apima beveik ketvirtadalį valstybės biudžeto, judėjimo priežiūra, šių lėšų panaudojimo skaidrumo užtikrinimas, yra itin reikšmingi veiksmai visos valstybės racionaliam lėšų panaudojimui garantuoti bei viešajam interesui užtikrinti.[4]

Ginčai, atsirandantys tarp viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančių subjektų, yra natūrali bei neišvengiama visų viešųjų pirkimų proceso dalis. Vadovaujantis Nacionalinės teismų administracijos pateikiama statistine informacija, 2010 m. pirmoje instancijoje pradėtos 369 bylos dėl viešųjų pirkimų.[5] Viešųjų pirkimų tarnybos atliktame tyrime nurodoma, kad per 2010 m. buvo išnagrinėtos 398 bylos (nuo ieškinio padavimo iki visiško jos išnagrinėjimo dienos).[6] Nacionalinės teismų administracijos bei Viešųjų pirkimų tarnybos pateikti susisteminti statistiniai duomenys atskleidžia ir pagrindinę viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo problemą, t.y. ilgus jų nagrinėjimo terminus, kurie lemia tiekėjų, perkančiųjų organizacijų interesų pažeidimus. Pavyzdžiui, 2011 m. vidutinis bylos dėl viešųjų pirkimų nagrinėjimo laikotarpis pirmosios instancijos teismuose buvo 138 dienos. Ilgi viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminai negali būti suderinami su pačiu viešųjų pirkimų tikslu: užtikrinti galimybę **laiku** įsigyti atitinkamas prekes, paslaugas ar darbus, būtinus

[1] Skirstymas į įsigyjamas a) prekes; b) paslaugas; c) darbus pateikiamas tiek VPĮ, tiek Viešųjų pirkimų tarnybos ataskaitose.

[2] Neįskaitant mažos vertės pirkimų.

[3] Viešųjų pirkimų tarnybos 2012 metų ataskaita apie viešuosius pirkimus // http://www.vpt.lt/vpt/uploaded/2012/vp/Informacija%20apie%202012%20m.%20viesuosius%20pirkimus.pdf [prisijungimo laikas: 2013-04-03];

[4] Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 163-7741;

[5] Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) // http://www.teismai.lt/dokumentai/tesmu%20dokumentai/teismu%20statistika/civilines%202010.xls [prisijungimo laikas: 2012-01-08];

[6] Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo teismuose vidutinės trukmės nustatymas 2010 m. // http://www.vpt.lt/admin/uploaded/Bylu_nagrinejimas_teismuose/Viesuju_pirkimu_bylu_nagrinejimas_teismuose_2010.pdf [prisijungimo laikas: 2012-01-08];

perkančiųjų organizacijų ar valstybės funkcijų vykdymui. Jeigu viešasis pirkimas yra vykdomas siekiant įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinės paramos fondų lėšas, laiku neįsisavinus skirtų lėšų, ne tik perkančioji organizacija, bet ir visa valstybė patiria didžiulių nuostolių.

Viešųjų pirkimų ginčai dėl specifinių ginčą galinčių inicijuoti subjektų, viešųjų materialinių teisės normų, dėl kurių taikymo šie ginčai atsiranda, turi savitų ypatumų, kurie nagrinėjami šiame magistro baigiamajame darbe. Nuostatos, reglamentuojančios viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimą yra išdėstytos dvejuose teisės aktuose – Viešųjų pirkimų įstatyme[7] (toliau – VPĮ) bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse[8] (toliau – CPK). VPĮ reglamentuoja išankstinę ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarką, imperatyvų reikalavimą perkančiajai organizacijai sustabdyti viešojo pirkimo procedūras, kol nagrinėjama tiekėjo pretenzija bei numato kitas viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo taisykles. Autoriaus nuomone, nagrinėjant viešųjų pirkimų bylų ypatumus, būtina aptarti ne tik procesines nuostatas, išdėstytas CPK, tačiau ir aktualų VPĮ reglamentavimą.

2011 m. birželio 21 d. buvo priimtas ir 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, pakeitęs dalį CPK nuostatų.[9] Šis CPK pakeitimas jurisprudencijoje netgi įvardinami kaip Lietuvos civilinio proceso reforma. Kompleksiniais CPK pakeitimais be įvairių institutų teisinio reglamentavimo pakeitimo, CPK buvo papildytas ir nauju XXI[1] skyriumi – „Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ypatumai“. Šiame skyriuje nustatytos specialiosios nuostatos, reglamentuojančios viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarką, o kartu iš dalies apibrėžiančios šių bylų nagrinėjimo teisme ypatumus. CPK papildytas specialiais terminais ieškinio, apeliacinio bei kasacinio skundų pareiškimui teismui, specialiais reikalavimais ieškiniui, ypatingomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis, taikytinomis viešųjų pirkimų bylose.

Šiame magistro baigiamajame darbe bus analizuojami viešųjų pirkimų bylų ypatumai, ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarkos nuostatų reglamentavimas, aktuali suformuota teismų praktika. Išanalizavus teisės aktų nuostatas bei aktualią teismų praktiką, bus pateikiamos autoriaus išvados, kaip tokių nuostatų taikymas turi įtakos tiekėjų, perkančiųjų organizacijų teisėtiems interesams, ar yra išlaikomas šių subjektų teisių balansas Taip pat pateikiama autoriaus nuomonė dėl nuostatų teisinio pagrįstumo viešojo intereso gynimo kontekste.

[7] Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000;

[8] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340;

[9] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 85-4126;

Temos aktualumas: 2011 m. birželio 21 d. priimtas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas sukūrė prielaidas greitesniam bei efektyvesniam viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo procesui, o kartu atsirado erdvė naujos teismų praktikos formavimuisi. Atsižvelgiant į tai, būtina išnagrinėti Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo procesą reglamentuojančių nuostatų efektyvumą trimis skirtingais aspektais: iš tiekėjo, perkančiosios organizacijos perspektyvų bei viešojo intereso užtikrinimo kontekste.

Temos ištirtumas: Materialinių viešųjų pirkimų teisės normų veikimas pagal atskirus viešųjų pirkimų subinstitutus (pavyzdžiui, tiekėjo kvalifikacijos vertinimo metodika, tiekėjo pasiūlymo vertinimo metodika, per mažos kainos nustatymo kriterijai) tiek Lietuvos Respublikos, tiek Europos Sąjungos teisės sistemose yra pakankamai plačiai ištirtas. Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarka, procesinės teisės normos, taikytinos viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose, ypatumai santykyje su bendrąja teisena, doktrinoje nebuvo analizuotos bei išsamiai tirtos.

Problema: Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą reglamentuojančios nuostatos bei suformuota teismų praktika lemia ilgus viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminus ir neefektyvų subjektų pažeistų teisių gynimą.

Objektas: Viešųjų pirkimų bylų ypatumai, viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarka, principai, procedūrinės taisyklės, viešųjų pirkimų ginčų ne teisme, kaip privalomos prielaidos kreiptis į teismą, nagrinėjimo tvarka, viešojo intereso gynimas, aktuali teismų praktika.

Tikslas: Išanalizuoti viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo procedūrą, susiformavusią aktualią teismų praktiką, išskiriant teigiamus bei neigiamus teisės normų veikimo, teismų praktikos aspektus ir jų įtaką viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo efektyvumui, greitumui, viešojo intereso gynimui.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti 2011 m. birželio 21 d. priimtų viešųjų pirkimų bylų procesinių normų pakeitimų priežastis ir tikslus;
2. Atskleisti viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ypatumus, principus, suformuotą teismų praktiką;
3. Atskleisti teigiamus ir neigiamus viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą reglamentuojančių teisės normų veikimo bei suformuotos teismų praktikos aspektus, išskirti pagrindines

problemas, įtakojančias neefektyvų viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą, nepakankamą proceso šalių teisėtų interesų užtikrinimą;

Hipotezė: Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą reglamentuojančios nuostatos ir suformuota teismų praktika neužtikrina efektyvaus viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo, tiekėjo, perkančiosios organizacijos interesų pusiausvyros bei viešojo intereso apsaugos.

Metodai: Magistro baigiamajame darbe, siekiant visapusiškai išanalizuoti temą, naudojami šie tyrimo metodai:

Teisinės dokumentų analizės metodas – Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių norminių teisės aktų bei teismų jurisprudencijos tyrimo priemonė;

Kiekybinės ir kokybinės analizės metodas – metodas naudojamas atsižvelgiant į būtinybę išanalizuoti kiekybės ir kokybės santykį darbo objekte;

Apibendrinimo metodas – metodas naudojamas siekiant išanalizuotai medžiagai apibendrinti bei išvadoms pateikti.

1. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ INSTITUTO RAIDA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

1.1. Viešųjų pirkimų instituto raida

Viešųjų pirkimų instituto atsiradimą nepriklausomos Lietuvos teisės sistemoje logišką sieti su specialaus teisės akto – VPĮ priėmimu bei Viešųjų pirkimų tarnybos įsteigimu. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės laikotarpiu iki VPĮ įsigaliojimo, viešieji pirkimai buvo reglamentuoti atskiruose Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimuose, kurių nuostatos ne tik būdavo nesuderintos, tačiau neretai netgi ir prieštaringos.[10] VPĮ yra vienas dažniausiai keičiamų Lietuvos Respublikos įstatymų: nuo jo pradinės redakcijos priėmimo buvo keistas net 37 kartus, todėl aptarsime tik pačias aktualiausias VPĮ pakeitimų nuostatas, susijusias su viešųjų pirkimų metu kylančių ginčų nagrinėjimu.

1996 m. rugpjūčio 13 d. buvo priimtas pirmasis specialus teisės aktas, reglamentuojantis viešųjų pirkimų vykdymą – VPĮ (tuo metu vadinosi Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymu). Iki įstatymo įsigaliojimo, 1997 m. sausio 1 d., nebuvo jokios institucijos, kuri įgyvendintų įstatymą ir vykdytų viešojo pirkimo veiklos valdymo funkcijas. Todėl, buvo numatyta, kad iki įstatymo įsigaliojimo, privalo būti įsteigta Viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.[11] Nors laikotarpis tarnybos suformavimui ir įsteigimui buvo palyginti trumpas, tačiau Lietuvos Respublikos Seimo nutarime numatyti tikslai buvo pasiekti – 1996 m. gruodžio 19 d. buvo įsteigtas Viešųjų pirkimų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės[12].

1996 m. rugpjūčio 13 d. Viešojo pirkimo įstatymas, analizuojant jį iš šiandienos perspektyvos, atrodytų toli gražu neišbaigtas, tačiau tuo metu turėjo didelę įtaką vienodinant viešųjų pirkimų vykdymo praktiką. Lyginant pradinės 1996 m. Viešojo pirkimo įstatymo redakcijos nuostatas, reglamentavusias viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo tvarką su aktualia, galime išskirti tokius esminius skirtumus: perkančiosios organizacijos sprendimai skundžiami Vyriausybės įgaliotai institucijai (nagrinėjamu atveju – Viešųjų pirkimų tarnybai), o pastarieji – teismui. Įstatymo galiojimo laikotarpiu, viešojo pirkimo procedūros galėjo būti nestabdomos, jeigu skundas nebuvo

[10] Vaičiulis R. Nacionalinė viešųjų pirkimų sistema integruojantis į ES: būklė, vystymosi kryptys ir problemos // Viešųjų pirkimų tarnybos prie LRV informacinis biuletenis Nr. 1. Vilnius: Pozicija, p. 1;

[11] Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas Nr. I-1492 „Dėl Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2001;

[12] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1473 „Dėl Viešojo pirkimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 125-2918;

tinkamai motyvuotas arba perkančioji organizacija galėjo patirti nuostolių. Logiškai mąstant, kol Viešojo pirkimo tarnyba (kaip skundą nagrinėjanti institucija) nėra išnagrinėjusi skundo, tol nėra aišku, ar skundas yra *pakankamai* motyvuotas. Jeigu pirkimo procedūros nebuvo sustabdytos skundo nagrinėjimo metu ir atitinkamai, buvo sudaryta pirkimo sutartis (tokio draudimo įstatymas nenumato), lieka neaiški pirkimo sutarties sudarymo nuginčijimo tvarka, kadangi apie tokią situaciją įstatyme neužsimenama. Pateiktas pavyzdys, kurių šioje įstatymo redakcijoje yra daugybė, įrodo, kad 1996 m. rugpjūčio 13 d. Viešojo pirkimo įstatymas turėjo begales spragų ir jo praktinis taikymas buvo problematiškas.

Po didelės reikšmės neturėjusio 1997 m. gruodžio 9 d. Viešojo pirkimo įstatymo pakeitimo, sekė iš esmės viešųjų pirkimų reguliavimą pakeitęs 1999 m. birželio 3 d. Viešojo pirkimo įstatymo pakeitimo įstatymas.[13] Naujoji įstatymo redakcija ganėtinai radikaliai pakeitė viešųjų pirkimų teisinį reglamentavimą: išsamiau aprašyta įstatymo taikymo paskirtis, numatanti finansinius kriterijus, atribojančius, kuomet įstatymas turi būti taikomas (taikoma, jeigu įsigyjama prekių ar paslaugų už daugiau negu 75 tūkst. Lt per finansinius metus arba 300 tūkst. Lt įsigyjant darbus). Kaip atskiras subjektas, dalyvaujantis viešuosiuos pirkimuose, išskirtas Lietuvos bankas. Taip pat detalizuota, kokie privatūs subjektai privalo prekes, paslaugas ar darbus įsigyti viešųjų pirkimų procedūromis (veikiantys vandentvarkos, energetikos, transporto ir telekomunikacijų srityse bei įmonės turinčios valstybės ar savivaldybės suteiktą specialiąją ar išimtinę teisę vykdyti veiklą šiose srityse, atliekamus prekių ar paslaugų viešuosius pirkimus). Taip pat pakeisti uždarojo konkurso ir dviejų pakopų konkurso viešųjų pirkimo būdai ir subendrintai pateikiamas „riboto konkurso“ viešųjų pirkimų būdas. Teisinį interesą turintys asmenys turi teisę pasirinkti skundą nagrinėjantį subjektą: pateikiama arba **perkančiajai organizacijai** per 5 dienas nuo dienos, kuomet tiekėjas sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisėtų interesų pažeidimą arba Viešųjų pirkimų tarnybai (38 straipsnio 1 dalis). Viešųjų pirkimų tarnybai pateiktus skundus nagrinėja Nepriklausoma viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo institucija.

Lietuvai rengiantis stojimui į Europos Sąjungą, 2003 m. kovo 1 d. įsigaliojęs VPĮ pakeitimas buvo reikšmingai derinamas su Europos Sąjungos teisės aktais. Šioje VPĮ redakcijoje nurodyta visa eilė ES teisės aktų, su kuriais įstatymas buvo suderintas. Lyginant su kitomis įstatymo redakcijomis nauja tai, kad įvestas anksčiau neegzistavęs taikinimo institutas, suteikiantis teisę kiekvienam kandidatui ar dalyviui, iki pirkimo pabaigos kreiptis į Europos Komisiją dėl sutaikymo.

[13] Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809;

Abejotina, ar tik į ES narių gretas įstojusios Lietuvos ūkio subjektai – tiekėjai aktyviai naudodavosi šia jiem suteikta galimybe.

Vėlesni VPĮ pakeitimai su tam tikromis išimtimis atsispindi dabartiniame viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo instituto reglamentavime, todėl juos aptarsime visame magistro baigiamajame darbe.

1.2. Aktualus viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo reglamentavimas

2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus didžiajai daliai 2011 m. birželio 21 d. CPK pakeitimų, CPK IV dalis „Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai“ buvo papildyta nauju XXI[1] skyriumi „Viešųjų pirkimų bylų ypatumai“. Įstatymų leidėjas, papildydamas CPK nauju skyriumi, šiuo veiksmu išreiškė poziciją, kad viešųjų pirkimų bylos dėl jų reikšmės ir/ar specifikos turi savitų procesinių ypatumų ir todėl turi būti išskirtos prie atskirų kategorijų bylų. Viešųjų pirkimų bylų reikšmė ir specialaus reglamentavimo reikiamybė yra atsikleidžiama tolesnėje šio magistro baigiamojo darbo eigoje.

CPK pakeitimai buvo būtini siekiant užtikrinti ir įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimais suformuotą doktriną civilinio proceso klausimais. LRKT 2006 m. priėmė net keturis nutarimus, kuriais atskleidė savo poziciją į viešojo intereso gynimą, įskaitant ir viešojo intereso gynimą civiliniame procese.[14] Daugiau apie LRKT poziciją viešojo intereso gynimo kontekste pateikiame skyriuje „Prokuroras, kaip viešąjį interesą ginantis subjektas“.

2009 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad šiais pakeitimais siekiama aiškiai reglamentuoti, kuomet prokuroras turi teisę paduoti ieškinį dėl viešojo intereso gynimo (iki 2011 m. spalio 1 d. CPK 49 straipsnyje pateikta blanketinė norma, nurodanti, kad prokuroras šią teisę turi įstatyme nustatytais atvejais – aut. pastaba). Aiškinamajame rašte nurodoma, kad prokurorui turi

[14] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskųsti prokuroro nutarimą“;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo“.

būti leidžiama paduoti ieškinį dėl viešojo intereso gynimo bylose, kylančiose iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, taip pabrėžiant viešųjų pirkimų svarbą ne tik atskirų individų, bet ir visos valstybės (visuomenės) mastu.[15] Aiškinamajame rašte siūloma įtvirtinti papildomas teismo teises nagrinėjant viešųjų pirkimų bylas, nustatant, kad teismas gali būti aktyvus tokių bylų nagrinėjimo proceso eigoje. Aktyvus teismo vaidmuo, paprastai siejamas su viešojo intereso gynimu civiliniame procese, pavyzdžiui laikinųjų apsaugos priemonių taikymas teismo iniciatyva, įrodymų rinkimas, kuriais šalys nesiremia, jeigu teismo nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti ginčą, vaiko interesų saugojimas ar pan.[16]

Kituose parengiamuosiuose CPK pakeitimo dokumentuose[17] nurodoma, kad VPĮ numatyti viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminai praktiškai yra neįgyvendinami dėl dviejų priežasčių: nustatytų pernelyg trumpų terminų bylos nagrinėjimui ir faktiškai pernelyg ilgos viešųjų pirkimų bylos nagrinėjimo eigos. Anot dokumento rengėjų, tai daro neigiamą įtaką projektų vystymui, nacionalinių ir ES lėšų įsisavinimui. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto ekspertai pažymi, kad VPĮ nustatytų terminų praktiškai nėra laikomasi, kadangi trūksta aiškių procesinių taisyklių, kaip tokių terminų reiktų laikytis. Todėl CPK pakeitimais siūloma šias spragas užpildyti. Atsižvelgiant į tai, kad viešųjų pirkimų subjektai yra profesionalūs rinkos dalyviai, siūloma nustatyti, kad procesiniai būtų įteikiami tik elektroninėmis priemonėmis.

CPK XXI[1] skyrius susideda iš dešimties straipsnių, reglamentuojančių bendrąsias viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo taisykles, išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarką, ieškinio formą ir turinį, ieškinio priėmimo taisykles, atsiliepimo į ieškinį turinį ir padavimo tvarką, taip pat pasirengimo bylai nagrinėti procesines taisykles, išskirtas laikinųjų apsaugos priemonių institutas viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo kontekste, skundų padavimas apeliacinėje bei kasacinėje instancijoje. Šiame skyriuje autorius tik supažindina su dabartiniu aktualiu viešųjų pirkimų bylų reglamentavimu, o konkretūs institutai bei teisės normos bus analizuojamos visame magistriniame darbe.

[15] 2009 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-1409 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358003 [prisijungimo laikas: 2012-12-18];

[16] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.2. P 670;

[17] 2011 m. birželio 8 d. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvados „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-1409“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401119 [prisijungimo laikas: 2012-12-18];

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamos VPĮ bei CPK normos, taikytinos ginčuose, kylančiuose iš viešųjų pirkimų teisinių santykių. Civilinis procesas (tiek ir ikiteisminis ginčo nagrinėjimas ne teisme) vyksta vadovaujantis viešosios teisės normomis, todėl yra griežtai reglamentuotas ir nuoseklus. Doktrina[18] išskiria 7 civilinio proceso stadijas[19], tačiau visų šių civilinio proceso stadijų analizė viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo kontekste yra neprasminga, kadangi viešųjų pirkimų bylose šių stadijų eiga neturi savitų ypatumų, reikalaujančių atskiro tyrimo. Šiame magistro baigiamajame darbe bus analizuojama viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo tvarka nuosekliai aptariant šias civilinio proceso stadijas ar atskirus institutus: išankstinė ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka, civilinės bylos iškėlimas, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas, pasirengimas bylos nagrinėjimui, teisminis nagrinėjimas, neįsiteisėjusių sprendimų ir nutarčių nagrinėjimas apeliacine tvarka, įsiteisėjusių sprendimų ir nutarčių nagrinėjimas kasacine tvarka, kiti viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarkos ypatumai, įtvirtinti atskiruose institutuose.

[18] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P. 48;

[19] Doktrinoje išskiriamos civilinio proceso stadijos: 1) civilinės bylos iškėlimas; 2) pasirengimas civilinės bylos nagrinėjimui; 3) teisminis nagrinėjimas; 4) neįsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių nagrinėjimas apeliacine tvarka; 5) teismo sprendimų vykdymas; 6) įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių nagrinėjimas kasacine tvarka; 7) proceso atnaujinimas.

2. IŠANKSTINĖ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ SPRENDIMO NE TEISME TVARKA

2.1. Išankstinės viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ne teisme tvarkos privalomumas ir tvarka

Lietuvos teisės sistemoje egzistuoja dvejopas kreipimosi į teismą ginti savo pažeistų teisių mechanizmas. Dvipakopė kreipimosi į teismą tvarka pasižymi išankstiniu ginčo nagrinėjimu ne teisme, kaip *privaloma arba alternatyvia* prielaida suinteresuotam asmeniui kreiptis į teismą. Tam tikrais atvejais, išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos laikymasis yra privaloma procedūra ir viena iš teigiamų prielaidų vėliau su ieškiniu ar su skundu kreiptis į teismą (CPK 137 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Kitais atvejais, išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos laikymasis yra tik alternatyvi galimybė suinteresuotam subjektui ginčą nagrinėti ne teisme. Priklausomai nuo to, ar išankstinis bylos nagrinėjimas ne teisme yra privalomas ar tik alternatyvus, šios tvarkos nesilaikymas turi skirtingų pasekmių pareiškėjui (suinteresuotam asmeniui, teikiančiam pretenziją, skundą ar ieškinį).

Direktyvoje 2007/66/EB[20] yra numatyta, kad valstybė narė **gali** įsteigti ikiteisminę viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo instituciją. Ši direktyva nustatė minimalius ginčų nagrinėjimo standartus, kuriuos valstybės narės, adaptuodamos savo nacionalinėse teisės sistemose, galėjo sugriežtinti. Lietuva perkeldama direktyvos 2007/66/EB nuostatas į VPĮ, nenumatė savarankiškos ikiteisminės viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo institucijos steigimo, o šių funkcijų vykdymą perleido pačioms perkančiosioms organizacijoms.

CPK 423^2 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme procedūros privalomumas: „<...> tiekėjas turi laikytis <...> privalomos išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarkos“. Tačiau VPĮ 91 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad išankstinės ginčo ne teisme tvarkos laikymasis yra privalomas tik tuo atveju, jeigu ginčijami perkančiosios organizacijos sprendimai ar veiksmai **iki pirkimo sutarties sudarymo**. Imperatyvų išankstinės viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarkos pobūdį pabrėžia ir teismų praktika, pavyzdžiui: 2010 m. gegužės mėn. 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-921/2010: „*Pretenzijos pateikimas yra privaloma ikiteisminė ginčo nagrinėjimo stadija*.“[21]

[20] 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/66/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo // OL L 335, 2007-12-20.

[21] Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-921/2010;

Privaloma išankstinė viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo tvarka istoriškai egzistavo nuo pat pirmosios 1996 m. VPĮ redakcijos. Lietuvai perkėlus direktyvos 2007/66/EB nuostatas, įstatymų leidėjas numatė, kad išankstinė viešųjų pirkimų ginčo tvarka bus privalomo, o ginčo nagrinėjimas priskiriamas perkančiųjų organizacijų kompetencijai.

Nesilaikant privalomos išankstinės viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarkos, kaip privalomos sąlygos kreipiantis į teismą savo pažeistų teisių gynybai (teigiamos kreipimosi į teismą prielaidos), tiekėjui yra užkertamas kelias kreiptis į teismą. Tai gali suprantama, kaip tiekėjo teisės į teisminę gynybą (teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principo) ribojimas. Taigi, kam įstatymų leidėjas nustatė šį papildomą formalų barjerą tiekėjui ginant savo pažeistas teises ir teisėtus interesus?

Norisi manyti, kad įstatymų leidėjas visgi šią procedūrą įsivaizdavo ne kaip formalią sąlygą prieš teikėjui kreipiantis į teismą, tačiau kaip efektyvią ikiteisminę ginčo nagrinėjimo procedūrą, kuri faktiškai turėtų sumažinti nagrinėjamų ginčų teisme kiekį. Perkančiajai organizacijai patenkinus tiekėjo reikalavimą ar jį atmetus, tačiau išsamiai ir argumentuotai nurodant pretenzijos atmetimo priežastis, tiekėjas, įvertinęs perkančiosios organizacijos sprendimo motyvus, tikėtina, kad nebesikreiptų į teismą tolimesniam ginčo nagrinėjimui. Tačiau, autoriaus nuomone, Lietuvoje pasirinktas modelis, kai ikiteisminį ginčo nagrinėjimą atlieka tas pats subjektas, kurio veiksmus tiekėjas ginčija, nėra racionalus. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaitoje pateikiami statistiniai duomenys respondentais apklausus 51 perkančiąją organizaciją. Iš respondentų gautų 317 pretenzijų perkančiosios organizacijos patenkino 100, t.y. 31,55 proc. pretenzijų.[22] Tai yra palyginti nedidelis procentas, kurį gali sąlygoti kategoriškai skirtingos priežastys: 1) didelis nepagrįstų pretenzijų skaičius; 2) nekompetentingas perkančiųjų organizacijų pretenzijų nagrinėjimas, kuris gali būti sąmoningas arba ne. Visgi, iš tiekėjo pozicijos analizuojant šį institutą, norėtųsi, kad tiekėjo pretenziją nagrinėtų nešališkas subjektas. Autoriaus nuomone, ginčą nagrinėjant ikiteismine ginčo nagrinėjimo tvarka, arbitras, priimantis sprendimą, galėtų ir turėtų būti Viešųjų pirkimų tarnyba. Tokiu būdu tiekėjų pretenzijas nagrinėtu nešališkas ir nesuinteresuotas ginčo baigtimi subjektas, o teismai nebūtų užversti nepagrįstomis pretenzijomis. Be abejo, esant tokiam reglamentavimui, Viešųjų pirkimų tarnyba turėtų spręsti, kaip *tinkamai* ir *laiku* išnagrinėti didelį pretenzijų kiekį, tačiau autoriaus nuomone, teisė į teisingą, efektyvų, ir greitą ginčo

[22] Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita. Vilnius, 2011, P. 12-14 // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas: 2013-01-09];

nagrinėjimą yra didesnė vertybė, kuriai privalo būti teikiamas prioritetas ir skiriamas papildomas finansavimas.

Privalomos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos įtvirtinimas ginčuose dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių, pabrėžia ginčų, kylančių dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių ypatingą pobūdį santykyje su bendrąją ginčo teisena. Tačiau pasirinktas modelis, kuomet ginčą ne teisme nagrinėja perkančioji organizacija, pati būdama suinteresuota ginčo baigtimi, autoriaus nuomone, neužtikrina tinkamos tiekėjo pažeistų teisių ir interesų gynybos.

2.2. Procesiniai terminai ginčą nagrinėjant ne teisme

Viena iš priežasčių, kodėl CPK pakeitimų kontekste buvo atliekama viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo reforma – pernelyg ilgi viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminai. Įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti perkančiosios organizacijos interesus, bei atsižvelgdamas į tokio pobūdžio bylose egzistuojantį viešąjį interesą, sutrumpino procedūrinius terminus ieškiniui pareikšti. Šio magistro baigiamojo darbo ribos apibrėžia ir viešųjų pirkimo ginčo ne teisme, kaip būtinos sąlygos kreiptis į teismą, nagrinėjimo tvarkos analizę, todėl šiame skyriuje aptarsime išankstinėje ginčo nagrinėjimo ne teisme procedūroje taikytinus procesinius terminus ir atskleisime šio instituto (ar subinstituto ypatumus).

Pretenzijos pateikimo ir nagrinėjimo tvarka bei procesiniai terminai yra nurodyti VPĮ 94 – 94^1 straipsniuose. Tiekėjas, prieš kreipdamasis į teismą, pirmiausia privalo (faksu, elektroninėmis priemonėmis ar pasirašytinai per kurjerį) pateikti pretenziją perkančiajai organizacijai. Pretenzijos perkančiajai organizacijai pateikimui numatyti pakankamai trumpi terminai: 15 dienų nuo perkančiosios organizacijos pranešimo raštu apie jos priimtą sprendimą išsiuntimo tiekėjams dienos, per 10 dienų (o supaprastintų pirkimų – per 5 darbo dienas) nuo paskelbimo apie perkančiosios organizacijos priimtą sprendimą dienos, jeigu VPĮ nėra reikalavimo raštu informuoti tiekėjus apie perkančiosios organizacijos priimtus sprendimus.

Trumpi procesiniai terminai pretenzijos pateikimui perkančiajai organizacijai yra nustatyti siekiant greitinti ginčų, kylančių dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių nagrinėjimą. Perkančiajai organizacijai operatyvus ginčo nagrinėjimas turi ypatingą svarbą siekiant *laiku* įsigyti tam tikras prekes, paslaugas ar darbus. Tačiau viešojo pirkimo konkurse dalyvauja ne tik perkančioji organizacija, bet ir tiekėjai, todėl trumpi pretenzijų pateikimo terminai gerokai apsunkina pastarųjų galimybes tinkamai ir profesionaliai parengti pretenziją, suformuluoti faktinį bei juridinį pagrindą bei tiksliai apibrėžti keliamus reikalavimus.

Trumpus pretenzijų perkančiosioms organizacijoms pateikimo terminus galėtume pateisinti tuo atveju, jeigu pretenzijos turinys neturėtų juridinės reikšmės tolimesniame ginčo nagrinėjimo teisme metu. Tačiau pretenzijos turinys apibrėžia ne tik išankstinio ginčo ne teisme ribas, tačiau ir **bylos nagrinėjimo teisme ribas**, jeigu tokia būtų pradėta. Tiekėjas, pareikšdamas ieškinį teisme, neturi teisės remtis įrodymais, aplinkybėmis, kurie nebuvo nurodyti perkančiajai organizacijai pateiktoje pretenzijoje. Plačiau apie bylos nagrinėjimo teisme ribas žiūrėti 4.1. skyrių. Nors išankstinė **privaloma** ginčo nagrinėjimo teisme tvarka yra numatyta ir kituose institutuose, pavyzdžiui, ginčuose dėl mokesčių administravimo subjektų veiklos, ginčuose, kuriuose viena ginčo šalis yra vartotojas, tačiau Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje tai nėra ypatingai dažnai sutinkamas institutas. Viešųjų pirkimų bylose numačius **imperatyvų** ginčo nagrinėjimą ne teisme, kaip privalomą, teigiamą prielaidą kreiptis į teismą, ginčai, kylantys dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių išsiskyrė bendrame Lietuvos Respublikos ginčų nagrinėjimo tvarkos kontekste.

Kaip nurodyta VPĮ 94 straipsnyje, pretenzijos pateikimo terminas yra skaičiuojamas nuo perkančiosios organizacijos pranešimo raštu apie jos priimtą sprendimą **išsiuntimo** tiekėjams dienos (kai sprendimą išsiųsti privaloma). Faktinis pranešimo su sprendimu **gavimo** laikas, imperatyviems procesiniams terminams neturi įtakos. Iš tiekėjų perspektyvos analizuojant tokį reglamentavimą, galima įžvelgti niekuo nepagrįstą teisės į teisminę gynybą ribojimą. VPĮ 94 straipsnyje nustatyta pretenzijos perkančiajai organizacijai bei ieškinio pateikimo teismui terminų skaičiavimo tvarka iš esmės prieštarauja Europos Teisingumo Teismo sprendimams.[23] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas visoje eilėje nutarčių taip pat nurodo, kad VPĮ 94 straipsnyje nurodytas reikalavimas negali būti taikomas formaliai ir absoliučiai ir turi užtikrinti efektyvų tiekėjų pažeistų teisių gynimo mechanizmą. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje UAB „Akordas 1“ v. Visagino savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-158/2011 teismas nurodė, kad informacijos, kuri yra reikšminga tiekėjui ginčijant perkančiosios organizacijos sprendimus nepateikimas, yra prielaida teismui netaikyti VPĮ 94 straipsnio 1 dalyje nustatytų pretenzijos pateikimo terminų. Vadovaujantis reikšmingais ir aktualiais ETT sprendimais, tai, kad tiekėjas sužino patį faktą, kad apie jį netenkinantį perkančiosios organizacijos sprendimą, nėra pakankamas pagrindas efektyviai ginčyti tokį perkančiosios

[23] Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-241/06, Lammerzahl HmbH v. Freie Hansenstadt Bremen;

organizacijos sprendimą (tokiu atveju, tiekėjui nepakanka informacijos, ar perkančiosios organizacijos sprendimas yra pagrįstas ir ar nebuvo pažeistos jo teisės.[24]

Perkančioji organizacija yra įgaliota VPĮ nustatyta tvarka nagrinėti tiekėjo pateiktas pretenzijas. Ji pati turi kompetenciją spręsti, ar tiekėjo pretenzija atitinka jų formai ir turiniui taikytinus reikalavimus, ar ji gali būti priimta, nagrinėtina iš esmės, yra tenkintina ar atmetama. Taip pat perkančioji organizacija pati turi teisę spręsti dėl tiekėjo pretenzijos pateikimo termino atnaujinimo. Taigi, praleidus pretenzijos pateikimo terminą, tiekėjas gali motyvuotai prašyti atnaujinti pretenzijos pateikimo terminą ir ją nagrinėti iš esmės, tačiau, be abejo, perkančioji organizacija neprivalo šio termino atnaujinti bei iš esmės nagrinėti pretenziją. Įdomu tai, kad jeigu perkančioji organizacija priėmė tiekėjo pretenziją, kuri buvo pateikta praleidus įstatyme nustatytus terminus ir ją išnagrinėjo (priėmė sprendimą) nepriklausomai, koks buvo perkančiosios organizacijos sprendimas (atmesti, netenkinti ar pan.), tuomet laikoma, kad išankstinės bylos nagrinėjimo stadija įvyko įstatymo nustatyta tvarka, o tiekėjas įgyja teisę kreiptis su ieškiniu į teismą. Vadovaujantis nuoseklia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika,[25] perkančiajai organizacijai **priėmus** ir **išnagrinėjus** tiekėjo pretenziją, laikytina, kad perkančioji organizacija savo iniciatyva pretenzijos pateikimo terminą **atnaujino**. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad perkančiosios organizacijos sprendimo priėmimas, reiškia įstatyminės kreipimosi į teismą prielaidos įvykdymą. Perkančioji organizacija, gavusi tiekėjo pretenziją praleidus įstatyme nustatytus terminus, gindama savo interesus, turėtų atsisakyti ją priimti ar jos neišnagrinėti. Tokiu būdu sprendžiant šį klausimą, neatsirastų perkančiosios organizacijos sprendimo dėl tiekėjo pretenzijos turinio, kaip juridinės prielaidos tiekėjui kreiptis su ieškiniu į teismą.

Išankstinės viešųjų pirkimų ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos veiksmingumas taip pat gali būti analizuojamas per imperatyvų pretenzijos pateikimo terminų laikymąsi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje nutarčių yra nurodęs: „Naikinamuosius pretenzijų padavimo terminus galima taikyti tik dėl tokių perkančiosios organizacijos veiksmų, pažeidžiančių konkurso dalyvių interesus, kurie nustatyti ar paaiškėja prieš šių terminų pabaigą. Reikia atsižvelgti ir į tai,

[24] Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-406/08, Uniplex (UK) Ltd; Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-456/08, Komisija prieš Airiją;

[25] Žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2009;

kiek laiko iki naikinamųjų terminų pabaigos tiekėjas turėjo pretenzijai paduoti, nes pernelyg trumpi terminai taip pat nesuderinami su veiksminga teisių gynyba.“[26]

Išankstinė privaloma ginčo nagrinėjimo tvarka yra vienas viešųjų pirkimų ginčų ypatumų, kurie analizuojami šiame magistro baigiamajame darbe. Autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas neturėtų ignoruoti susiformavusios Lietuvos teismų praktikos, atsižvelgti į Europos Teisingumo Teismo praktiką ir nustatytų tokį ginčo nagrinėjimo ne teisme reguliavimą, kad terminas pretenzijai pateikti būtų skaičiuojamas ne nuo perkančiosios organizacijos sprendimo priėmimo, bet nuo sužinojimo apie pažeidimą, momento. Tik tokiu būdu galima užtikrinti efektyvų ir proporcingą tiekėjų pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynimą. Priešingu atveju, tiekėjo galimybės ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus bei veiksmus yra pernelyg ir nepagrįstai ribojamos.

2.3. Išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarko įtaka viešojo pirkimo konkursui

Tiekėjui padavus pretenziją perkančiajai organizacijai, t.y. iniciavus privalomą ginčo nagrinėjimą ne teisme, perkančioji organizacija, vadovaudamasi VPĮ 94^1 straipsnio 2 dalimi privalo nedelsdama sustabdyti pirkimo procedūrą tol, kol bus išnagrinėta pretenzija ir priimtas sprendimas. Perkančioji organizacija neturi teisės sudaryti pirkimo sutarties anksčiau nei po 15 dienų nuo rašytinio pranešimo apie jos priimtą sprendimą išsiuntimo pretenziją pateikusiam tiekėjui, taip pat suinteresuotiems kandidatams ir suinteresuotiems dalyviams dienos.

Perkančiajai organizacijai nesilaikant šio imperatyvaus draudimo, atsiranda juridinė prielaida (VPĮ 95^1 straipsnio 1 dalies 2 punktas) tiekėjui teisme reikalauti pripažinti viešojo pirkimo sutartį negaliojančia. Visgi tiekėjų teisė ginčyti viešojo pirkimo sutartį dėl to, kad pretenzijos nagrinėjimo metu nebuvo sustabdytos viešojo pirkimo procedūros, nėra absoliuti. Tiekėjas, siekdamas nuginčyti viešojo pirkimo sutartį, teismui turėtų įrodyti, kad viešojo pirkimo procedūrų nesustabdymas turėjo neigiamą įtaką jo galimybėms sudaryti pirkimo sutartį ir jis neturėjo galimybės pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis iki pirkimo sutarties sudarymo. Teismai laikosi analogiškos pozicijos: „Nagrinėjamu atveju atsakovo viešojo pirkimo komisija sprendimus atmesti pirmąją ieškovo pretenziją, o antrosios nenagrinėti priėmė ne posėdyje, šių sprendimu neįformino protokolu, nesustabdė pirkimo procedūros pretenzijos nagrinėjimo laikui. Esant tokioms

[26] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2011;

aplinkybėms, konstatuotina, kad buvo pažeista sprendimų dėl pretenzijų nagrinėjimo priėmimo tvarka, reglamentuota Viešųjų pirkimų įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje, 94^1 straipsnio 2 dalyje. Šiuos perkančiosios organizacijos pažeidimus kolegija laiko formaliais, nepažeidusiais ieškovo subjektinių teisių apimties, nes byloje nustatyta, kad perkančiosios organizacijos atmesta ieškovo pretenzija ginčyti tiekėjų kvalifikaciniai reikalavimai pripažinti pateisinamais, atitinkančiais tikslingumo ir pagrįstumo kriterijus.“[27] Teismai kiekvienu atveju įvertina, ar buvo pažeistos tiekėjo subjektinės teisės, o nesant jų pažeidimo, tiesiog konstatuoja formalų VPĮ reikalavimų pažeidimą, neturėjusį įtakos tiekėjo teisėms: „Atsakovas sutinka su ieškovo nurodyta aplinkybe, kad pirkimo procedūros pateikus pretenzijas nebuvo sustabdytos. Tačiau byloje nėra duomenų, kad nuo pretenzijų padavimo iki jų išnagrinėjimo Viešojo pirkimo komisijos posėdžiuose būtų atlikti kokie nors veiksmai ar priimti sprendimai. Todėl teismas pripažįsta, kad nors nepriėmus sprendimų dėl pirkimo procedūros sustabdymo buvo pažeisti formalūs VPĮ reikalavimai, tačiau dėl to ieškovo teisėti interesai nebuvo pažeisti.“[28]

Toks reglamentavimas ir teismų praktikos pavyzdžiai demonstruoja, kad viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose dominuoja *favor contractus* principas, numatantis, kad įstatymai turi būti aiškinami viešojo pirkimo sutarties galiojimo naudai. Viešojo pirkimo konkurso vykdymo sustabdymas ir draudimas sudaryti viešojo pirkimo sutartį, kuomet inicijuojamas ginčas dėl perkančiosios organizacijos sprendimo, nors turi įtakos pačiam viešojo pirkimo konkursui, tačiau šio draudimo nesilaikymas turi pasekmių viešųjų pirkimų bylos nagrinėjimui teisme.

[27] Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1289/2011;

[28] Panevėžio apygardos teismo 2011 m. liepos 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-925-425/2011;

3. VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ PRISKIRTINUMAS, TEISMINGUMAS IR BYLOS IŠKĖLIMAS

3.1. Bylų priskirtinumo bendros kompetencijos teismams problematika

CPK 22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ginčai, kylantys iš viešųjų pirkimų teisinių santykių yra priskirtini teismams. Tiesa, tokie ginčai nagrinėjami teismuose tik po to, kai suinteresuotas asmuo pasinaudojo išankstine ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka – pretenzijos nagrinėjimu perkančiojoje organizacijoje – ir pastarosios priimtas sprendimas pareiškėjo netenkino arba sprendimas išvis nebuvo priimtas. Įprasta, kad būtent teismas yra vienintelė teisminė viešųjų pirkimų ginčus nagrinėjanti institucija. Tačiau galėtume kelti klausimą, kodėl ginčai dėl viešųjų pirkimų yra nagrinėtini, būtent, bendrosios kompetencijos teismuose, kaip numatyta CPK. Viešieji pirkimai yra reguliuojami specialiosiomis viešosios teisės normomis, kurių skiriamasis bruožas – imperatyvus jų pobūdis. Todėl būtų logiška manyti, kad ginčai, kylantis iš viešosios teisės reguliuojamų teisinių santykių turėtų būti ir nagrinėjami administraciniame teisme. Tačiau, kaip matyti, CPK 22 straipsnyje aiškiai įtvirtinta, kad viešųjų pirkimų bylos nagrinėtinos bendros kompetencijos teismuose, vadovaujantis CPK.

Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaitoje teigiama, kad viešųjų pirkimų sistemos dalyvių apklausoje dalyvavusio teismo teisėjų nuomone, viešųjų pirkimo bylas turėtų nagrinėti administraciniai, o ne bendros kompetencijos teismai.[29] Apklaustųjų teisėjų nuomone nėra pakankamai priežasčių reformuoti visą teismų sistemą steigiant specializuotus, viešųjų pirkimų bylas nagrinėjančius teismus, tačiau šios bylos galėtų būti perduodamos administraciniams teismams. Tokia nedidelė reforma, kuomet nesteigiamas specializuotas teismas, tačiau tos kategorijos bylos perduodamos kitų teismų kompetencijai, sudarytų prielaidas ginčus nagrinėti greičiau ir efektyviau, todėl būtų užtikrinami abiejų ginčo subjektų interesai bei viešasis visuomenės interesas, egzistuojantis viešųjų pirkimų bylose.

Visgi, oficialia Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuomone, nei specializuotų viešųjų pirkimų bylas nagrinėjančių teismų steigimas, nei viešųjų pirkimų bylų priskyrimas administracinių teismų kompetencijai nėra būtinas, siekiant užtikrinti greitą, efektyvų viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos atstovai nurodo, kad

[29] Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita. Vilnius, 2011, P. 18. // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas: 2013-01-09];

efektyviau būtų Lietuvos apeliaciniame teisme bei apygardų teismuose nustatytų teisėjų specializaciją tokio pobūdžio bylų sprendimui, kelti jų kvalifikaciją organizuojant specialus mokymus bei organizuoti teismų darbą taip, kad tarp posėdžių liktų laisvos dienos naujai gautoms viešųjų pirkimų byloms nagrinėti ir užtikrinti šių bylų nagrinėjimo terminų laikymąsi.[30]

Dabartinė situacija, kuomet viešųjų pirkimų bylas, kylančias dėl viešosios teisės reguliuojamų teisinių santykių nagrinėja bendros kompetencijos teismai, yra išskirtinis šių bylų požymis santykyje su kitais ginčais, sprendžiamais CPK nustatyta tvarka. Autoriaus nuomone, siekiant pagreitinti bylų nagrinėjimą ir tuo pačiu užtikrinti viešąjį interesą, kuris egzistuoja praktiškai kiekviename viešųjų pirkimų etape[31], viešųjų pirkimų bylas (civilinio proceso reformos kontekste) reikėjo išskirti ne prie atskirų kategorijų bylų, o imtis radikalesnių priemonių jas priskiriant prie administracinių bylų ir jų nagrinėjimo kompetenciją perduodant administraciniams teismams. Nors įstatymų leidėjo ketinimai ir bandymai pagreitinti viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą buvo pagrįsti ir teigiami, tačiau visgi pasirinkta nuosaikesnė viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarkos reforma, kuri tik iš dalies sprendžia bylų nagrinėjimo trukmės bei efektyvumo problemą.

3.2. Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimas arbitraže

Pastaruoju metu viešojoje erdvėje paaštrėjo diskusijos, ar ginčai, kildinami iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, gali būti nagrinėjami arbitraže.[32] Šias diskusijas paskatino aktualūs LAT išaiškinimai dėl viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo, kuriuos aptarsime žemiau šiame skyriuje.

Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – KAĮ) 12 straipsnyje *expressis verbis* nurodyta, kokio pobūdžio ginčai negali būti perduoti nagrinėti arbitraže.[33] Tiesioginio draudimo viešųjų pirkimų ginčus nagrinėti arbitraže KAĮ ar kituose teisės aktuose nėra įtvirtinta. Atsižvelgiant į tokį teisinį reglamentavimą, logišką teigti, kad viešųjų pirkimų ginčai yra

[30] Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita. Vilnius, 2011, P. 43. // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas 2013-01-09];

[31] Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-758/2011; Kauno apygardos teismo 2012 m. liepos 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1681-264/2012; Vilniaus apygardos teismo 2011 m. birželio 15 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4085-798/2011;

[32] 2011 m. lapkričio mėn. 15 d. Vilniuje vyko konferencija „Arbitražo diena 2011: Teismų ir arbitražo santykis sprendžiant komercinius ginčus“;

[33] Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // 1996, Nr. 39-961;

arbitruotini. Visgi, į šį, atrodytų, paprastą klausimą negalime atsakyti vienareikšmiškai vadovaudamiesi vien įstatymo raide.

D. Soloveičikas, analizuodamas viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo klausimą teigia, kad viešųjų pirkimų procedūrų imperatyvus pobūdis[34] sąlygoja, jog tokie ginčai negali būti nagrinėjami arbitraže. Tačiau ginčas dėl viešojo pirkimo sutarties vykdymo niekuo nesiskiria nuo ginčo dėl bet kurios kitos komercinės sutarties[35], todėl nėra pagrindo drausti tokį ginčą nagrinėti arbitraže.[36]

Pagaliau šio klausimo ėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija civilinėje bylose: 1) 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“, WTE Wassertchnik GmbH, tretysis asmuo AB „Kauno vandenys“ bylos Nr. 3K-3-116/2010; 2) 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje WTE Wassertchnik GmbH, AB „Požeminiai darbai v. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, AB „Kauno vandenys“, bylos Nr. 3K-7-304/2011. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiose nutartyse pasisakė, kad nors KAĮ 12 straipsnio 1 dalyje pateiktame *baigtiniame* nearbitruotinų ginčų sąraše nėra nurodyti ginčai dėl viešųjų pirkimų, teisinių santykių ir ginčų, sąrašas neprivalo būti įtvirtinti *viename teisės akte*. Anot teismo, siekiant viešųjų pirkimų bylose užtikrinti viešąjį interesą, tokį ginčą nagrinėjančiam subjektui turi būti suteikti plačiausi įgaliojimai veikti, o arbitražas neturi teisės keisti viešojo pirkimo sutarties (Viešojo pirkimo sutarties keitimo procedūra yra reguliuojama viešosios teisės normomis, VPĮ – *autoriaus pastaba*). Taigi, nors teisės aktuose nėra tiesioginio draudimo viešųjų pirkimų bylas nagrinėti arbitraže, tokį draudimą galutinai suformulavo teismas, vadovaudamasis viešojo intereso viešųjų pirkimų bylose užtikrinimu bei plečiamai aiškindamas KAĮ 12 straipsnio nuostatą.

Toks reglamentavimas ir suformuota teismų praktika viešųjų pirkimų bylas priskyrė prie neilgo nearbitruotinų bylų sąrašo. Įprasta manyti, kad ginčo nagrinėjimas arbitraže yra greitesnis procesas nei analogiško ginčo nagrinėjamas teisme, tačiau teismai išaiškinę, kad viešųjų pirkimų ginčai yra nearbitruotini, visgi prioritetą skyrė ne ginčo sprendimo trukmės mažinimui, o viešojo intereso užtikrinimui. Be to, netgi negalėtume daryti kategoriškos išvados, kad viešųjų pirkimų bylos nagrinėjimas arbitraže būtų greitesnis nei analogiškos bylos nagrinėjimas įsigaliojus 2011 m.

[34] Procedūros yra reguliuojamos viešosios teisės normomis;

[35] Išskyrus dėl vartojimo sutarties. KAĮ 12 straipsnio 2 d. įtvirtintas draudimas ginčus, kylančius dėl vartojimo sutarties nagrinėti arbitraže. – aut. pastaba;

[36] D. Soloveičikas. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo problematika // Teisė. 2010, Nr. 2010(75);

birželio 21 d. CPK pakeitimams. Autoriaus nuomone, nearbitruotinos viešųjų pirkimų bylos demonstruoja ypatinga tokių bylų pobūdį bei jų reikšmę Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje.

3.3. Teismingumas

VPĮ 93 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tiekėjas turi teisę pareikšti ieškinį apygardos teismui, kaip į pirmos instancijos teismui dėl savo pažeistų teisių gynybos viešuosiuose pirkimuose. Šiuos klausimus išanalizavus teismų praktikoje, nustatyta, kad praktikoje nekyla problemų dėl teismingumo instituto nuostatų aiškinimo ir taikymo viešųjų pirkimų bylų kontekste. Iš projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaitoje pateiktų statistinių duomenų matyti, kad iš 387 teisme nagrinėtų bylų, vos 1 byla buvo persiųsta pagal teismingumą.[37] CPK 26, 27 straipsniuose numatyta, kad **visas** bylas pirmąja instancija nagrinėja apylinkės teismai, išskyrus kituose straipsniuose numatytas išimtis, pagal kurias bylas pirmąja instancija nagrinėja apygardos teismai arba Vilniaus apygardos teismas (išimtinis teismingumas). Tokios bylų teismingumą reguliuojančios nuostatos suponuoja išvadą, kad viešųjų pirkimų bylos **dėl savitų ypatumų** pirmąja instancija turi būti nagrinėjamos apygardų teismuose.

3.4. Civilinės bylos iškėlimo tvarka ir pasekmės

Tiekėjas turi teisę pareikšti ieškinį teismui per 5, 10 ar 15 dienų nuo perkančiosios organizacijos pranešimo raštu (paskelbimo) apie jos priimtą sprendimą arba per 15 dienų nuo tos dienos, kurią perkančioji organizacija turėjo raštu pranešti apie priimtą sprendimą (VPĮ 94 straipsnio 1, 2 dalys). Tiekėjas, inicijuodamas teisminį ginčo nagrinėjimą, per 3 dienas privalo informuoti perkančiąją organizaciją apie teismui pareikštą ieškinį. Analogiškai kaip ir išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos atveju, pareiškus ieškinį teisme, įstatymas perkančiajai organizacijai numato pareigą sustabdyti viešojo pirkimo procedūras, viešojo pirkimo sutarties pasirašymą tol, kol nebus išnagrinėtas ginčas teisme. Nuo 2010 m. kovo 2 d. VPĮ buvo papildytas taisyklėmis dėl viešojo pirkimo sutarčių negaliojimo (perkeltos Direktyvos Nr. 2007/66 nuostatos). Pažymėtina, kad netgi iki viešojo pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia tvarkos reglamentavimo VPĮ, Lietuvos teismai taikė šią galimybę ir suformavo kriterijus bei taisykles, kuriomis vadovaujantis viešojo

[37] Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita // Vilnius. 2011. P. 18. // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas: 2013-01-09];

pirkimo sutartis galėjo būti pripažįstama negaliojančia. Tai buvo atliekama vadovaujantis bendrosiomis sandorių negaliojimą reglamentuojančiomis CK nuostatomis.[38] Perkančiajai organizacijai nevykdant savo pareigos sustabdyti viešojo pirkimo konkurso procedūras bei sudarius viešojo pirkimo sutartį, ginčą teisme laimėjęs tiekėjas įgys teisę pakartotinai kreiptis į teismą dėl viešojo pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia. Nors formaliai tiekėjas įgyja teisę ginčyti viešojo pirkimo sutartį tuomet, kai nesustabdomos viešojo pirkimo procedūros ir yra sudaroma viešojo pirkimo sutartis, tačiau vadovaujantis VPĮ bei teismų praktika, faktiškai privalo būti pažeistos tiekėjo subjektinės teisės.

Itin trumpi ieškinio padavimo terminai teismui, imperatyvus reikalavimas tiekėjui informuoti perkančiąją organizaciją apie pareiškiamą ieškinį, taip pat privalomas viešojo pirkimo konkurso procedūrų stabdymas demonstruoja ypatingą viešųjų pirkimų bylų pobūdį, turintį savitų ypatumų, nesutinkamų kitų kategorijų bylose. Itin trumpi ieškinio padavimo terminai, nors ir sąlygoja greitesnį viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo procesą, tačiau siaurina teisinės gynybos prieinamumo ir universalumo principo apimtį tiekėjams, todėl, autoriaus nuomone, turėtų būti persvarstomi.

3.5. Subjekto suinteresuotumo bendrieji klausimai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisės į teisminę gynybą prieinamumo ir universalumo principas: asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Tačiau asmens teisė kreiptis į teismą savo pažeistų teisių gynybai nėra absoliuti ir tam tikrais aspektais yra ribojama. Vienas iš tokių ribojimo pavyzdžių galėtų būti CPK 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kurioje numatyta, kad tik *suinteresuotas* asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą savo pažeistų teisių gynybai. „Ši norma reiškia, kad kreiptis teisminės gynybos, pradėti teisminį procesą ir dalyvauti jame gali ne kiekvienas to norintis ir siekiantis asmuo. Reikia, kad tas asmuo būtų ne tik faktiškai suinteresuotas procesu, bet ir turėtų procesinį teisinį interesą.“[39] Jurisprudencijoje nurodoma, kad suinteresuotumas, tai „savarankiškas

[38] D. Soloveičikas, K. Šimanskis. Viešojo pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia pagal Lietuvos teismų praktiką // Teisė, 2012, Nr. 84, P. 47;

[39] E. Krivka. Intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2007 Nr. 5(95), P. 28.

teisinis interesas ir būtinumas jį ginti <...>. Teisminiu ginču turi būti siekiama materialinės ar moralinės naudos, interesas turi egzistuoti, būti teisėtas ir realus.“[40]

Subjekto suinteresuotumas ginti savo ar kitų pažeistas teises atskleidžiamas kiekvienu konkrečiu atveju, analizuojant specialius įstatymus, į kuriuos nukreipia blanketinė CPK 5 straipsnio 1 dalies nuostata.[41] Pavyzdžiui, prokuroro ar Viešųjų pirkimų suinteresuotumas kreiptis į teismą turėtų būti suprantamas, kaip suinteresuotumas ginti viešąjį interesą. Vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, viešuoju interesu viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose pripažįstamos dvi lygiavertės vertybės – visuomenės interesas tam tikru pirkimo objektu (preke, paslauga, darbų rezultatu) bei jo teikiama nauda ir visuomenės interesas užtikrinti konkurso dalyvių sąžiningą varžymąsi (žr. pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio 5 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Smulkus urmas“ v. Plungės rajono savivaldybės administracija, bylos Nr. 3K-3-155/2011 ir joje nurodytą kasacinę praktiką).

„Teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad asmuo gali reikalauti ginti nuo pažeidimų bet kieno teisę, o reiškia galimybę kreiptis į teismą dėl to, jog būtų apginta **jo subjektinė teisė** ar įstatymų saugomas interesas“[42] Kreipiantis į teismą teisminės gynybos, tačiau neturint teisinio procesinio suinteresuotumo, teismas turėtų taikyti netinkamos šalies pakeitimo tinkama civiliniame procese institutą (CPK 45 straipsnis). Atskirų subjektų suinteresuotumas kreiptis į teismą viešųjų pirkimų bylose atskleidžiamas kitame skyriuje.

3.6. Subjektai, turintys teisę kreiptis į teismą

3.6.1. Tiekėjas, kaip ginčą inicijuojantis subjektas

VPĮ 5 skyriuje numatyta, kad teises, pažeistas viešojo pirkimo konkurso metu, turi teisę ginti tiekėjas, dalyvaujantis ar siekiantis dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Įstatymų leidėjas griežtai neapibrėžė ir nepateikė riboto sąrašo subjektų, kurie yra laikytini tiekėjais. Įstatyme abstrakčiai nurodyta, kad tiekėjas – kiekvienas ūkio subjektas, fizinis, juridinis asmuo, asmenų

[40] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. 1.T. P. 219;

[41] Šia (blanketine) teisės norma įstatymų leidėjas įtvirtino galimybę suinteresuotų asmenų teisę kreiptis į teismą (šios teisės įgyvendinimo tvarką) reglamentuoti ir kitais įstatymais (CPK 1 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2009);

[42] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2000;

grupė, *galintis pasiūlyti* ar *siūlantis* prekes, paslaugas ar darbus.[43] Taigi net ir *de jure*[44] nedalyvaujantis viešuosiuose pirkimuose subjektas, turi teisę ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus. Atsižvelgiant į tai, kad specialiajame VPĮ nėra apibrėžtas išsamus sąrašas subjektų, galinčių ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus, konkretaus subjekto teisė ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar sprendimus patvirtinama ar paneigiama (įvertinama teismo) per jau aukščiau aprašytą subjekto suinteresuotumo prizmę: „Sprendžiant asmenų procesinio subjektiškumo klausimą teismai, nepriklausomai nuo subjekto teisinės ir faktinės (pavyzdžiui, iš viešojo pirkimo konkurso pašalintas tiekėjas dėl neatitikties kokybinės atrankos kriterijams) padėties viešojo pirkimo procedūrose, privalo visada įvertinti, ar toks subjektas yra suinteresuotas (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-404/2011; Teismų praktika 36, p. 111-124*).[45] Perkančioji organizacija nagrinėjanti tiekėjo pretenziją nėra ribojama, kokį sprendimą priimti (suprantama, kad sprendimas turi atitikti teisės aktus, viešųjų pirkimų taisykles ar pan.), tačiau jeigu pretenzija yra pateikta nesuinteresuoto subjekto, tokią pretenziją perkančioji organizacija turėtų atmesti.

3.6.2. Prokuroras, kaip viešąjį interesą ginantis subjektas

CPK 5 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „<...> prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti asmenys gali pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti. Nors CPK pakeitimo aiškinamajame rašte buvo nurodyta, kad bus siekiama *expressis verbis* įtvirtinti prokuroro teisę kreiptis į teismą viešajam interesui ginti viešųjų pirkimų bylose[46], tačiau papildytame CPK tokia nuostata vis dėlto neatsirado. Todėl šiuo metu nei VPĮ, nei CPK ar kituose teisės aktuose nėra tiesiogiai įtvirtinta prokuroro teisė kreiptis į teismą viešojo intereso gynimui. Ši prokuroro teisė galėtų būti kildinama sistemiškai analizuojant teisės aktus: CPK 5 straipsnio 3 dalį, 49 straipsnį, VPĮ 3 straipsnį, 8^2 straipsnio 2 dalies 10 punktą, taip pat Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 straipsnį.

[43] VPĮ 2 straipsnio 29 dalis;

[44] Lot. Juridiškai, teisiškai;

[45] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-404/2011 // Teismų praktika, 2011, Nr. 36, P. 111-124;

[46] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-1409 aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358003 [prisijungimo laikas 2012-12-18];

Prof. hab. dr. V. Nekrošiaus nuomone, **aiškiai** reglamentuota prokuroro teisę pareikšti ieškinį ar įstoti į bylą dėl viešojo intereso gynimo būtų efektyviausia ir racionaliausia priemonė viešajam interesui ginti viešų pirkimų bylose, kadangi būtų užtikrinamas tinkamas viešojo ir privataus interesų balansas, šalių dispozityvumo bei teismo nepriklausomumo principų įgyvendinimas.[47]

Prokuroro, kaip ginčo dėl viešųjų pirkimų iniciatoriaus, suinteresuotumas galėtų būti suprantamas kaip suinteresuotumas viešojo intereso (valstybės, visuomenės intereso) gynimui, kuris suteikia teisę prokurorui tapti ieškovu bylose dėl viešojo intereso gynimo viešųjų pirkimų bylose. „Įstatymas viešąjį interesą ginančius asmenis priskiria prie ieškovų, nors jie nėra ieškovais materialia prasme, t.y. jie neturi materialinio teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, tačiau įstatymų leidėjas jų interesams suteikė procesinio teisinio intereso reikšmę.“[48]

CPK 49 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta, kad prokuroras turi teisę pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti „kitais atvejais, kai yra pagrindas ginti asmens, visuomenės ar valstybės teises ir teisėtus interesus.“ Iš tokio reglamentavimo galime daryti išvadą, kad net ir nesant aiškiai specialiajame teisės akte išreikštos teisės prokurorui pareikšti ieškinį, vadovaujantis CPK, jis šią teisę įgyja, kai atsiranda pagrindas ginti visuomenės ar valstybės teisėtus interesus. Autoriaus nuomone, CPK 49 straipsnyje nurodytas „pagrindas“ turėtų reikšti neteisėtus viešuosiuose pirkimuose dalyvaujančių subjektų veiksmus, atsiradusias (ar gresiančias atsirasti) neigiamas pasekmes (žalą) valstybei ar visuomenei. Iš viešuose duomenų bazėse pateikiamos informacijos, matyti, kad apygardų teismuose prokuroro iniciatyva buvo pradėti penki procesai viešajam interesui ginti.

Viešojo intereso gynimas civiline tvarka nagrinėjamose bylose yra retai sutinkamas institutas. Šiuo reglamentavimu, įstatymų leidėjas pabrėžė ypatingą viešųjų pirkimų bylų pobūdį, lyginant su kitomis civiline tvarka nagrinėjamomis bylomis. Autoriaus nuomone, prokuroro dalyvavimas viešųjų pirkimų bylose (šių bylų iniciavimas) ir suteikta galimybė ginti viešąjį valstybės, visuomenės interesą, yra sveikintinas sprendimas, tačiau įstatymų leidėjas turėtų koreguoti teisės aktus, aiškiau ir konkrečiau atskleisdamas šią prokuroro teisę.

3.6.3. Viešųjų pirkimų tarnyba

[47] V. Nekrošius. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio teismo doktrina // Jurisprudencija, Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr. 19(3), P. 1107;

[48] Krikva E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2009, P. 91;

Viešųjų pirkimų tarnyba yra vienintelis subjektas, nurodytas VPĮ, turintis teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo viešuosiuose pirkimuose.[49] Viešųjų pirkimų tarnybai teisė kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo buvo suteikta tik 2010 m. kovo 2 d. pakeitus atitinkamas VPĮ nuostatas.[50]

Viešųjų pirkimų tarnyba ieškinį teismui paduoda, kai Viešųjų pirkimų tarnyba nustato, kad perkančioji organizacija viešojo pirkimo sutartį sudarė pažeisdama VPĮ ir kitus su jo įgyvendinimu susijusius teisės aktus, ir įvertinus šias aplinkybes:

- teisės aktų pažeidimų reikšmę asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams;
- teisės aktų pažeidimų įtaką viešojo pirkimo rezultatams;
- įtaką tiekėjų pasiūlymų eilei;
- perkančiosios organizacijos pirkimo sutarties, sudarytos pažeidus teisės aktus, trukmę, įvykdymo mastą ir kitas aplinkybes;
- perkančiosios organizacijos spendimo (-ų) įtaką lėšų panaudojimui, kuris galėjo būti neracionalus;
- kitas aplinkybes.[51]

Viešųjų pirkimų tarnyba į teismą gali kreiptis tik dėl viešojo pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia ar alternatyvių sankcijų taikymo (pavyzdžiui, sutarties sutrumpinimo). Viešųjų pirkimų tarnybai ginant viešąjį interesą ir pareiškiant ieškinį teismui dėl viešojo pirkimo sutarties nuginčijimo, taikytinas bendrasis dešimties metų senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 1 dalis).

Visgi Viešųjų pirkimų tarnyba civiliniame procese dažniausiai dalyvauja atsakovo arba trečiojo asmens procesiniu statusu, kadangi nuo įstatymo įsigaliojimo Viešųjų pirkimų tarnyba inicijavo vos tris civilinius procesus.[52]

---

[49] VPĮ 8^2 straipsnio 2 dalies 10 punktas.

[50] Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 2, 6, 7, 8, 10, 13, 15, 18, 22, 23, 24, 31, 32, 39, 41, 54, 58, 78, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97 straipsnių, V skyriaus pavadinimo ir priedo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 211, 941, 951, 952 straipsniais ir 98, 99, 100 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000; 2006, Nr. 4-102; 2008, Nr. 81-3179; 2009, Nr. 93-3986.

[51] Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. rugpjūčio 1 d. įsakymas Nr. 1S-104 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos, ginančios viešąjį interesą, kreipimosi į teismą dėl viešojo pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2011, Nr. 101-4767;

[52] Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1023-357/2010;

Nors formaliai įstatymais sudarytos sąlygos Viešųjų pirkimų tarnybai inicijuoti procesą dėl viešojo intereso gynimo, šia teise viešųjų pirkimų tarnyba naudojasi pernelyg retai. Autoriaus nuomone, šis institutas reglamentuotas pakankamai, tačiau pati Viešųjų pirkimų tarnyba nesinaudoja jai įstatymo suteikta teise inicijuoti viešojo pirkimo bylą viešojo intereso gynimui.

4. BYLOS NAGRINĖJIMAS

4.1. Bylos nagrinėjimo ribos – ieškinio turinys

Asmuo, kreipdamasis į teismą, savo pažeistų teisių gynimui, įgyvendindamas civiliniame procese taikytiną dispozityvumo principą (CPK 13 straipsnis), pats nustato bylos nagrinėjimo ribas. CPK 135 straipsnio 1 dalies 4 punktas numato, kad ieškinio dalyką – materialųjį teisinį reikalavimą, t.y. pažeistų ar ginčijamų teisių gynimo būdą pasirenka ieškovas. Bendrojoje teisenoje teismas neturi teisės peržengti šalių suformuoto ginčo dalyko ribų (CPK 12, 17 straipsniai) ir jis teismui yra privalomas. Dažniausiai ieškovas, suformuluodamas savo reikalavimą, turi pasirinkti vieną ar kelis iš CK 1.138 straipsnyje nurodytų civilinių teisių gynimo būdų. Jeigu ieškovas ieškinyje nenurodo, kokiu būdu turėtų būti ginamos jo teisės, arba ieškovo reikalavimas negali sukurti jokių objektyvių teisinių padarinių, teismas, motyvuodamas netiksliu ieškinio dalyko nurodymu, turi nustatyti terminą trūkumams šalinti.[53] Tačiau bylose, kuriose yra aiškiai išreikštas viešasis interesas, t.y. nedispozityviose bylose, teismui suteikta platesnė diskrecija. Viešųjų pirkimų bylose egzistuojant viešajam interesui, teismas, analogiškai turi teisę peržengti ieškinio reikalavimą (ribas), savo iniciatyva rinkti įrodymus, procesą vykdyti vadovaudamasis inkviziciniu proceso metodu, patenkinti daugiau reikalavimų, negu jų buvo pareikšta, taip pat priimti sprendimą dėl reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti, tačiau yra **tiesiogiai susiję su pareikšto ieškinio dalyku ir pagrindu** (CPK 423^{8} straipsnis).

Anot prof. hab. dr. V. Nekrošiaus, tokių teismui neįprastų funkcijų priskyrimas sudaro valstybei galimybes nepaisyti privačių asmenų autonomijos ir netgi gali sugriauti kitus kertinius procesinius principus.[54] Profesorius hab. dr. V. Nekrošius siūlo pasekti Europos valstybių patirtimi ir išvis atsisakyti galimybės teismui peržengti ieškinio ribas (išskyrus absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų konstatavimą aukštesnės instancijos teismuose). Kompleksinį CPK pakeitimo projektą rengusi darbo grupė siūlė **visiškai panaikinti** teismo teisę peržengti bylos nagrinėjimo ribas, kuomet ši teismo teisė pagrindžiama viešojo intereso gynimu. Tačiau, kaip matyti iš aktualaus CPK reglamentavimo, kompleksiškai keičiant CPK, nebuvo atsižvelgta į darbo grupės siūlymus ir teismo teisė peržengti ieškinio ribas išliko.

[53] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008;

[54] V. Nekrošius. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio teismo doktrina // Jurisprudencija, Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr. 19(3);

Teisė peržengti ieškinio ribas, savo iniciatyva rinkti įrodymus, teismui suteikiama tik išimtiniais atvejais, nedispozityviose bylose. Įstatymų leidėjas, viešųjų pirkimų bylas įtraukdamas į nedispozityvių bylų sąrašą, pabrėžė, kad viešųjų pirkimų bylos ir išnagrinėjimo pasekmės yra itin reikšmingos. Autoriaus nuomone, toks reglamentavimas užtikrina tinkamą ir efektyvią ginčo subjektų bei visuomenės interesų gynimą.

4.2. Bylos nagrinėjimo ribų nustatymo ribojimas

Ieškovas pats nustato bylos nagrinėjimo ribas suformuluodamas ieškinio reikalavimą, tačiau ši ieškovo teisė viešųjų pirkimų bylose visgi nėra absoliuti. CPK 423^3 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyti ribojimai ieškinio dalykui ir pagrindui – kriterijams, apibrėžiantiems bylos nagrinėjimo ribas. Ieškinio pagrindas privalo sutapti su tiekėjo pretenzijoje nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis ir ieškinyje negali būti reiškiami reikalavimai, kurie nebuvo tiekėjo kreipimesi, pareikštame išankstinio ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka. Ieškinio reikalavimo tapatumo sąlyga nesaisto ieškovo, jeigu ieškinyje nurodytų netapačių reikalavimų (santykyje su pretenzija) ieškovas negalėjo kelti pretenzijos padavimo metu. Analogiškai formuluojamos ir ieškinio pagrindo formulavimo išimtys: ieškinio pagrindas gali nesutapti su pretenzijoje nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis, jeigu šių aplinkybių ieškovas negalėjo nurodyti kreipimosi padavimo metu. Nors galbūt atrodytų, jog toks reguliavimas yra nepagrįstas teisės kreiptis į teismą (ieškovui pačiam apibrėžti ginčo ribas) ribojimas, tačiau įstatymų leidėjas siekė užtikrinti, kad pretenzijos pateikimas perkančiajai organizacijai nebūtų tik formali procedūra, o tikra, veikianti, efektyvi išankstinė ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka. Kadangi tiekėjas negali kelti naujų reikalavimų, kurie nebuvo nurodyti pretenzijoje ir ieškinio pagrindas turi sutapti su pretenzijos turiniu, pretenzija turi būti išsamiai motyvuota, o keliami reikalavimai pagrįsti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius 2011 m. gruodžio mėn. 14 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2011[55] pateikė išsamią analizę keliamais teisės aiškinimo ir taikymo klausimais dėl tiekėjo pretenzijos ir ieškinio tapatumo reikalavimo. Byloje kasatorius, nesutiko su žemesnės instancijos teismų išvadomis ir nurodė, kad ieškovas nesilaikė VPĮ nustatytos privalomos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo tvarkos. Kasatoriaus teigimu, ieškovas netinkamai kreipėsi į teismą, pareikšdamas nagrinėjamą ieškinį, kadangi ieškovas kasatoriui pateiktose

[55] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2011;

pretenzijose nekėlė klausimo dėl netinkamos konkursą laimėjusio tiekėjo kvalifikacijos (šiuo pagrindu neginčijo kasatoriaus veiksmų VPĮ V skyriuje nustatyta tvarka) ir todėl neturėjo teisės kreiptis į teismą su nagrinėjamu ieškiniu dėl žalos atlyginimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus kolegija, analizuodama, ar ieškovas gali savo reikalavimą teisme grįsti tokiais perkančiosios organizacijos pažeidimais, kurių jis nebuvo nurodęs ikiteisminės ginčo nagrinėjimo stadijos metu paduotoje pretenzijoje, išaiškino: ieškovas savo reikalavimą teisme galėtų grįsti tik tokiais pažeidimais, kurie ieškovo buvo įvardijami kaip pretenzijos pagrindas (perkančiosios organizacijos neišnagrinėti arba išnagrinėti, tačiau pripažinti nepagrįstais). Tačiau šia taisykle neturi būti vadovaujamasi pernelyg formaliai: „<...> *kiekvienu atveju taip pat turi būti įvertinama tai, kad be priežiūros procedūrų operatyvumo, joms keliamas veiksmingumo reikalavimas*.“ Anot teismo, tai faktiškai reiškia, kad tiekėjų galimybė pasinaudoti priežiūros procedūromis būtų ne formali, bet **realiai įgyvendinama**.

Kaip pavyzdį teismas pateikė aiškinimą dėl pretenzijos, ieškinio turinio bei sužinojimo apie tiekėjo teisių pažeidimą momento: „Pažymėtina, kad VPĮ 120–122 straipsniuose nustatyta ikiteisminio ginčų nagrinėjimo tvarka taikoma iki pirkimo sutarties sudarymo, todėl nurodytas ieškovo sužinojimo apie kito tiekėjo kvalifikacijos trūkumus momentas aktualus tokiu atveju, jei yra duomenų, jog šią informaciją ieškovas žinojo iki atsakovui sudarant pirkimo sutartį su laimėtoju paskelbtu tiekėju. Jei tokia informacija paaiškėja po sutarties sudarymo, vadovaujantis pirmiau nurodytu peržiūros procedūros veiksmingumo principu ir siekiant efektyviai įgyvendinti tiekėjo teisę į pažeistų teisių gynybą, potencialiam tiekėjui turi būti pripažįstama teisė ir galimybė savo reikalavimą teisme grįsti tokiais naujai paaiškėjusiais perkančiosios organizacijos pažeidimais, kurių jis nebuvo nurodęs ikiteisminės ginčo nagrinėjimo stadijos metu paduotoje pretenzijoje.“[56]

Teisinis reguliavimas dėl ieškinio tapatumo su pretenzijoje nurodytais reikalavimais bei aplinkybėmis yra nustatytas siekiant užtikrinti, kad išankstinė ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka būtų **reali**, o ne formali. Autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas pasirinko pakankamai originalų ir Lietuvos teisinėje sistemoje analogų neturinti sprendimą, tačiau visgi siekiant užtikrinti greitą, efektyvų viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą, ieškinio ribų nustatymo ribojimas tiekėjui yra pagrįstas.

4.3. Ieškinio formalus turinys

[56] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2011;

Viešųjų pirkimų bylose ieškinys turi atitikti ne tik bendruosius procesiniams dokumentams taikomus turinio ir formos reikalavimus (CPK 111, 135 straipsniai), bet ir specialiuosius reikalavimus, numatytus CPK 423^3 straipsnyje. Papildomais specialiais reikalavimais siekiama užtikrinti, kad teismui būtų sudarytos galimybės greitai ir be papildomų procesinių veiksmų atlikimo (pavyzdžiui, prašymo pateikti papildomus įrodymus ar nutarties dėl trūkumų šalinimo instituto taikymo) susipažinti su bylai reikšmingomis aplinkybėmis ir įrodymais.

CPK 423^3 straipsnio 1 dalyje pateiktus reikalavimus ieškinio turiniui ar jo priedams sąlyginai galėtume išskirti į kelias dalis:

- Viešojo pirkimo konkurso dokumentai: skelbimas apie pirkimą (jeigu jis buvo paskelbtas viešai arba buvo adresuotas ieškovui), pirkimo sąlygos, tiekėjo pasiūlymas ir kitų tiekėjų pasiūlymai (kai ieškinio dalykų nėra ginčijamos tik pirkimo sąlygos), perkančiosios organizacijos sprendimai, susirašinėjimai su Viešųjų pirkimų tarnyba, tiekėjų ir perkančiosios organizacijos susirašinėjimo dokumentai dėl pirkimo sąlygų paaiškinimo ar patikslinimo – CPK 423^3 straipsnio 1 dalies 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 punktai. Įstatymų leidėjas, reglamentuodamas, kad ši informacija turi būti nurodoma ieškinio turinyje ir/ar ieškinio prieduose siekė užtikrinti, kad ieškinio priėmimo stadijoje teismas būtų surinkęs visą su viešojo pirkimo konkurso procedūra susijusią informaciją;
- Informacija, susijusi su išankstiniu ginčo nagrinėjimo ne teisme: tiekėjo kreipimasis, pareikštas išankstinio ginčų sprendimo ne teisme tvarka ir dėl jo priimtas sprendimas – CPK 423^3 straipsnio 1 dalies 3 punktas. Teismas ieškinio priėmimo stadijoje išnagrinėja, ar ginčas buvo sprendžiamas privaloma išankstine ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka. Nesant šių dokumentų, kai jie yra privalomi, teismas neturėtų ieškinio priimti;
- Informacija, susijusi su bylos nagrinėjimu teisme: nuomonė dėl būtinumo į bylą įtraukti kitus asmenis, nuomonė dėl būtinumo gauti kompetentingų valstybės institucijų išvadas, ieškovo, atsakovo ir kitų suinteresuotų asmenų kontaktinė informacija, kiti dokumentai, susiję su ginčo dalyku – CPK 423^3 straipsnio 1 dalies 9, 10, 11, 12.

Specialių reikalavimų ieškinio turiniui ar jo priedams numatymas viešųjų pirkimų bylose yra išskirtinis viešųjų pirkimų bylų proceso bruožas. Šių reikalavimų laikymasis faktiškai nesukelia realių sunkumų tiekėjui reiškiant ieškinį, o jau pačioje pradinėje stadijoje į bylą pateikiami bylai reikšmingas aplinkybes nurodantys dokumentai.

4.4. Bylos išnagrinėjimo teisme pasekmės

Bylos nagrinėjimo metu priimto sprendimo pasekmės viešajam pirkimui priklauso nuo ieškovo suformuluotų bei teismo tenkintų ieškinio reikalavimų bei nustatytų VPĮ pažeidimų. Teismui pripažinus perkančiosios organizacijos sprendimą neteisėtu, tokio teismo sprendimo pasekmės viešojo pirkimo konkursui yra skirtingos ir analizuotinos pagal panaikinto perkančiosios organizacijos sprendimo turinį. Bendru atveju, panaikinus perkančiosios organizacijos sprendimą, viešojo pirkimo konkurso eiga turėtų būti tęsiama (arba sustabdoma) pagal materialiąsias VPĮ nuostatas. Pavyzdžiui, teismui panaikinus perkančiosios organizacijos sprendimą, kuriuo atmetamas tiekėjo pasiūlymas dėl tiekėjo minimalių kvalifikacijos reikalavimų neatitikimo, viešojo pirkimo konkursas turėtų būti tęsiamas įtraukiant anksčiau atmesto tiekėjo pasiūlymą, sudarant pasiūlymų eilę, paskelbiant laimėtoją bei sudarant viešojo pirkimo sutartį. Jeigu bylos nagrinėjimo metu teismas nustato, kad nė vienas tiekėjas neatitinka minimalių kvalifikacijos reikalavimų, tačiau konkurso sąlygos yra teisėtos ir pagrįstos, viešojo pirkimo konkursas turėtų būti laikomas pasibaigusiu VPĮ 7 straipsnio 4 dalies 2 punktas.[57]

Ginčai dėl žalos atlyginimo sprendžiami XXI[1] skyriuje nustatyta tvarka tik tuo atveju, jeigu reikalavimas atlyginti žalą reiškiamas kartu su reikalavimu, kildinamu iš viešųjų pirkimų teisinių santykių. Jeigu teismo nuomone žalos atlyginimo klausimo nagrinėjimas kartu su reikalavimais, kildinamais iš viešųjų pirkimų teisinių santykių užvilkintų bylos nagrinėjimą, reikalavimą dėl žalos atlyginimo teismas gali išskirti į atskirą bylą. Bendrojoje teisenoje ginčai dėl žalos atlyginimo nagrinėjami bendra CPK nustatyta tvarka. Reikalavimams dėl žalos atlyginimo, reiškiamo VPĮ 96 straipsnio tvarka, taikytinas specialusis CK 1.125 straipsnio 8 dalyje numatytas trejų metų ieškinio senaties terminas. Ieškovo reikalavimu arba teismui nustačius, kad sudaranti viešojo pirkimo sutartį buvo pažeistos imperatyviosios įstatymo nuostatos, teismas *ex officio* gali pripažinti viešojo pirkimo sutartį negaliojančia.[58]

Kitas išskirtinis viešųjų pirkimų bylų ir jų pasekmių ypatumas – alternatyvios sankcijos. Teismas savo iniciatyva turi teisę perkančiajai organizacijai taikyti alternatyvias sankcijas, nurodytas VPĮ 95[2], t.y. i) viešojo pirkimo sutarties sutrumpinimą; ii) baudą, kuri negali būti didesnė nei 10 proc. pirkimo sutarties vertės. Alternatyvios sankcijos savo turiniu turėtų būti suprantamos kaip sankcijos perkančiajai organizacijai už VPĮ nuostatų nesilaikymą ir netinkamą viešojo pirkimo

[57] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-436/2011;

[58] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2005;

konkurso vykdymą. Jeigu teisme nustatoma, kad VPĮ nuostatų pažeidimai yra reikšmingi ir pirkimo sutartis pripažįstama negaliojančia, alternatyvios sankcijos perkančiajai organizacijai nėra taikomos. Alternatyvios sankcijos yra bauda (plačiąja prasme) bei atgrąsiančios priemonės (prevenciniu atžvilgiu) perkančiajai organizacijai tuomet, kai nėra pakankamo pagrindo pripažinti pirkimo sutartį negaliojančia nuo jos sudarymo momento (*ab initio*). Jeigu pirkimo sutartis pripažįstama negaliojančia nuo *teismo sprendimo priėmimo dienos*, perkančiajai organizacijai **privalo būti taikoma** 10 proc. dydžio bauda nuo įvykdyto pirkimo sutarties dalies vertės (VPĮ 95^2 straipsnio 3 dalis). **Būtinybę** taikyti alternatyvias sankcijas, kaip atgrasančias priemones perkančiajai organizacijai, pabrėžia ir kasacinis teismas savo nutartyse.[59]

Alternatyvios sankcijos egzistuoja tik viešųjų pirkimų bylose, o kitų kategorijų bylose nėra sutinkamos. Pasirinktas modelis, kuomet nepripažinus viešojo pirkimo sutarties negaliojančia perkančiajai organizacijai yra taikoma alternatyvi sankcija, autoriaus nuomone, yra teisingas siekiant vykdyti viešųjų pirkimų konkursų sąžiningo vykdymo prevenciją bei perkančiųjų organizacijų sudrausminimą.

[59] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011;

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2009;

5. LAIKINŲJŲ APSAUGOS PRIEMONIŲ TAIKYMAS VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLOSE

5.1. Viešųjų pirkimų bylose taikomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prielaidos

Viešųjų pirkimų bylose, analogiškai kaip ir bendroje ginčo teisenoje, ieškovas turi teisę reikalauti teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Poreikis taikyti laikinąsias apsaugos priemones atsiranda dėl grėsmės (lot. *Periculum im mora* – delsti pavojinga), kad dėl kokių nors atsakovo veiksmų, pavyzdžiui, viešojo pirkimo procedūrų tolimesnio vykdymo ir/ar pirkimo sutarties (preliminariosios sutarties) sudarymo, ieškovui palankaus teismo sprendimo vykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas. Ieškinio reikalavimo pasirinkimas ir suformulavimas, taip pat kaip ir prašomų taikyti laikinųjų apsaugos priemonių pasirinkimo teisė priklauso išimtinai ieškovui ir CPK nenumatyta teisė teismui savo iniciatyva taikyti laikinąsias apsaugos priemones. CPK 145 straipsnio 1 dalyje išvardintas bylose taikytinų laikinųjų apsaugos priemonių sąrašas nėra išsamus, bet suteikiantis teisę įstatymų leidėjui specialiuosiuose teisės aktuose numatyti kitokias specifines laikinąsias apsaugos priemones, pritaikomas konkrečiuose teisiniuose santykiuose. CPK 423^7 straipsnio 2 dalyje nurodytos specialiosios laikinosios apsaugos priemonės, kurios gali būti taikomos bylose dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių:

1) viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas;
2) įpareigojimas perkančiajai organizacijai nesudaryti viešojo pirkimo sutarties;
3) perkančiosios organizacijos priimto sprendimo įgyvendinimo sustabdymas;
4) su pirkimo laimėtoju sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymo sustabdymas.

Analizuojant šias specialiąsias laikinąsias apsaugos priemones, matyti, kad CPK 145 straipsnio 1 dalyje numatyta laikinoji apsaugos priemonė: draudimas atsakovui dalyvauti tam tikruose sandoriuose arba imtis tam tikrų veiksmų faktiškai atitinka laikinąsias apsaugos priemones, numatytas CPK 423^7 straipsnio 2 dalies 2, 3, 4 punktuose. Autoriaus nuomone, tik viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas yra išskirtinė ir tik viešuosiuose pirkimuose pritaikoma laikinoji apsaugos priemonė.

5.2. Viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas

Kaip galimai ypatingą ir specifinę laikinųjų apsaugos priemonių rūšį, taikytiną viešųjų pirkimų bylose, galėtume išskirti viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymą. Viešojo pirkimo konkursas yra vykdomas vadovaujantis viešosios teisės normomis, aiškiai reglamentuojančiomis,

visą procedūrą, konkrečių viešojo pirkimo konkurso veiksmų atlikimo terminus ir pan. Nagrinėjamu atveju, pritaikius laikinąją apsaugos priemonę – viešojo pirkimo konkurso procedūrų stabdymą – perkančiajai organizacijai ne tik suteikiama teisė praleisti VPĮ nustatytus viešųjų pirkimų terminus, tačiau ji įpareigojama sustabdyti visą viešojo pirkimo konkurso procedūrą bei neatlikti jokių veiksmų, susijusių su viešojo pirkimo konkurso procedūromis.

Viešojo pirkimo konkurso procedūrų sustabdymas galėtų būti priskiriamas prie konservacinės paskirties laikinųjų apsaugos priemonių, užtikrinančių padėties, esančios bylos nagrinėjimo metu, stabilumą, *status quo* išsaugojimą.[60] Nors laikinosiomis apsaugos priemonėmis negalima tiesiogiai varžyti asmenų, kurie nėra atsakovai byloje teisių (CPK 266 straipsnyje numatyta, kad teismas neturi teisės spręsti klausimo dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ar pareigų), tačiau net ir ši taisyklė nėra absoliuti: „Tačiau kai kuriais atvejais asmenų, nesančių atsakovais byloje, teisės laikinosiomis apsaugos priemonėmis gali būti suvaržytos netiesiogiai, pritaikius atitinkamas priemones atsakovui. Pavyzdžiui, viešųjų pirkimų byloje konkurso dalyviui ginčijant konkurso rezultatus ir kaip laikinąją apsaugos priemonę prašant sustabdyti konkurso procedūras bei uždrausti perkančiajai organizacijai (atsakovui) sudaryti sutartį su konkurso laimėtoju, neigiamų padarinių dėl tokios priemonės taikymo patiria ne tik perkančioji organizacija, bet ir konkurso laimėtojas, su kuriuo sutartis negali būti sudaryta.“[61]

Viešųjų pirkimų procedūrų stabdymo svarba gali būti atskleidžiama per jo reikšmės tiekėjui, ginant savo teisėtus interesus, prizmę. Vadovaujantis VPĮ 7 straipsnio 4 dalies 1 punktu, pirkimas pasibaigia, kai sudaroma pirkimo sutartis (arba preliminarioji sutartis) arba nustatomas projekto konkurso laimėtojas. Todėl jeigu tol, kol ginčas nagrinėjamas teisme sudaroma pirkimo (preliminarioji) sutartis, pirkimas yra laikomas pasibaigusiu, perkančioji organizacija sudaro pirkimo sutartį su konkursą laimėjusiu tiekėju, pirkimų procedūrą ginčijančio tiekėjo teisė į teisminę gynybą yra gerokai suvaržoma. Tokiu atveju tiekėjas turėtų reikšti ieškinį dėl pirkimo sutarties nuginčijimo, kas jau faktiškai nėra susiję su pačiomis viešųjų pirkimų konkurso procedūromis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. liepos 31 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2009 yra nurodęs, kad pasibaigus viešojo prikimo konkurso procedūroms, pasibaigia ir teisinis pagrindas taikyti laikinąją apsaugos priemonę – pirkimo procedūrų sustabdymą – ar tęsti konkursą ir iš naujo vykdyti konkurso procedūras.

[60] Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga, Teismų praktika Nr. 34;

[61] Ten pat;

VPĮ 93 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tiekėjas gali pateikti prašymą teismui dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Sistemiškai analizuojant teisės aktus, atsižvelgiant į galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones nepareiškus ieškinio (CPK 144 straipsnio 3 d.), VPĮ reglamentuoja laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, kuomet ginčas sprendžiamas ikiteismine ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka.

Specialiųjų laikinųjų apsaugos priemonių įtvirtinimas suponuoja ypatingą viešųjų pirkimų pobūdį santykyje su kitų kategorijų bylomis. Viešojo pirkimo procedūrų stabdymas, nors ir gali sukelti nepatogumų perkančiajai organizacijai bei tam tikra apimtimi pažeisti byloje nedalyvaujančių tiekėjų interesus, tačiau yra būtina ir itin reikšminga laikinoji apsaugos priemonė, siekiant užtikrinti perkančiosios organizacijos sprendimus ginčijančio tiekėjo interesus.

5.3. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir atsisakymo jas taikyti faktinės prielaidos

Bendrosios laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prielaidos įtvirtintos CPK 145 straipsnio 1 dalyje: paduoto ieškinio reikalavimas yra tikėtinai pagrįstas ir, nesiėmus šių priemonių, teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas įvykdyti. Nors prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones lydi labai didelę dalį paduodamų ieškinių, tačiau teismai pakankamai griežtai vertina galimybę jas taikyti: „Nagrinėjant statistinius duomenis paaiškėjo, kad Lietuvos apygardų teismai viešųjų pirkimų bylose pakankamai retai taiko laikinąsias apsaugos priemones – iš 311 bylų jos buvo pritaikytos 60 bylų.“[62]

Tačiau vien įstatyme nustatytų aplinkybių buvimas nėra absoliutus pagrindas teismui priimti nutartį taikyti laikinąsias apsaugos priemones. CPK 423^7 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad teismas nusprendžia dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo vadovaudamasis **ekonomiškumo, efektyvumo ir proporcingumo principais ir viešuoju interesu**. Teismas gali netaikyti laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų neigiamos pasekmės galėtų viršyti jų teikiamą naudą. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (arba atsisakymo taikyti) kriterijų aiškinimas yra fakto klausimas ir jų taikymo pagrįstumas analizuojamas konkrečioje byloje.

Lietuvos apeliacinis teismas ne vienoje byloje yra pasisakęs, kad viešasis interesas negali būti pernelyg susiaurinamas iki bylos šalių intereso, o laikinųjų apsaugos priemonių taikymo

[62] Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius // Vilnius, 2011 m. p. 18 Elektroninis šaltinis http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas: 2013-01-09];

pasekmės turi būti analizuojamos ne tik bylos šalių kontekste.[63] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs viešojo intereso viešuosiuose pirkimuose sąvokos aiškinimą, kuris naudojamas sprendžiant dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo: „<...> viešasis interesas apima tiek visuomenės interesą tam tikru pirkimo objektu (preke, paslauga, darbų rezultatu) ir jo teikiama nauda, tiek ir visuomenės interesą užtikrinti konkurso dalyvių sąžiningą varžymąsi.“[64] Viešojo intereso apsauga ginčuose, kylančiuose iš viešųjų pirkimų teisinių santykių turi apimti abu šiuos aspektus ir nei vienas iš jų *a priori* neturi pirmenybės vienas kito atžvilgiu.[65] Sprendžiant klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo viešųjų pirkimų bylose dažnai abi šios vertybės tarpusavyje konkuruoja. Lietuvos apeliacinis teismas, formuodamas vieningą praktiką nurodė, kad esant konkurencijai tarp a) pirkimo procedūrų teisėtumo užtikrinimo ir b) operatyvaus pirkimo procedūrų vykdymo, turi būti ginama ta vertybė, kurios neapgynus atsirastų didesnė žala.[66] Teismų praktikoje pastebima tendencija, kad teismas laikinųjų apsaugos priemonių stabdant viešojo pirkimo procedūras nėra linkęs taikyti tuomet, jeigu viešojo pirkimo konkursas vykdomas siekiant įsisavinti Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšas. Teismas tokiu atveju nurodo, kad grėsmė netekti Europos Sąjungos struktūrinės paramos yra didesnė žala nei tikėtinas viešųjų pirkimų procedūrų pažeidimas.[67]

Susiformavusi teismų praktika suponuoja išvadą, kad laikinųjų apsaugos priemonių institutas viešųjų pirkimų bylose yra veikiantis, tačiau taikomas pakankamai atsargiai, tik įvertinus galinčius atsirasti ekonominius nuostolius dėl jų taikymo. Autoriaus nuomone, tiek laikinųjų apsaugos priemonių viešuosiuose pirkimuose reglamentavimas, tiek susiformavusi teismų praktika išlaiko balansą tarp tiekėjo ir perkančiosios organizacijos teisėtų interesų bei laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrįstumo.

5.4. Nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimas

[63] Žr. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1792/2010;

[64] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011;

[65] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2270/2012;

[66] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2037/2012;

[67] Žr. pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 15 d. nutartis, civilinėje byloje Nr. 2-671/2010; Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-519/2011;

Teismui pritaikius laikinąsias apsaugos priemones, pavyzdžiui, uždraudžiant sudaryti viešojo pirkimo sutartį, perkančiosios organizacijos nuostoliai gali būti itin dideli. Jeigu viešojo pirkimo konkursas organizuojamas siekiant panaudoti Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšas, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas gali sąlygoti didelius finansinius nuostolius ne tik perkančiajai organizacijai, bet netiesiogiai ir valstybei. Uždraudus sudaryti viešojo prikimo sutartį ar sustabdžius viešojo pirkimo procedūrą, perkančioji organizacija gali praleisti terminą, Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų įsisavinimui, todėl šių lėšų panaudojimas gali būti apribotas. Teismui netenkinus ieškinio reikalavimų, ir be kita ko, perkančiajai organizacijai (dėl pritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių) nepasinaudojus Europos Sąjungos finansavimu, ši suma galėtų būti laikoma perkančiosios organizacijos nuostoliais.

CPK 146 straipsnyje numatyta teisė šaliai reikalauti nuostolių, galinčių atsirasti dėl ieškovo prašomų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimo. Teismas, įvertinęs prašomų taikyti laikinųjų apsaugos priemonių pobūdį, jų įtaką atsakovo teisėtiems interesams, kitas reikšmingas bylai aplinkybes, gali pareikalauti, kad ieškovas ar kitas prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo padavęs asmuo pateiktų galimų atsakovo nuostolių užtikrinimo garantiją. Tokia garantija, paprastai, yra tam tikro dydžio įmoka, įnešama į teismo depozitinę sąskaita (taip pat gali būti pateikiama ir banko garantija). „*Nuostolių atlyginimo užtikrinimo dydis gali būti nustatytas atsižvelgiant į galimų nuostolių dydžio prognozę, įvertinant laikinųjų apsaugos priemonių rūšį, jų taikymo mastą, poveikį atsakovui, jo įprastinės veiklos pobūdį ir mastą, laikinųjų apsaugos priemonių pasekmes ribojant šią veiklą ir kitas reikšmingas aplinkybes*.“[68]

Lietuvos apeliacinis teismas yra suformavęs sąlygas, kurioms egzistuojant ieškovo gali būti prašoma užtikrinti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo galinčių kilti atsakovo nuostolių padengimą.[69] Teismų praktika, sprendžiant atsakovo prašymą ir priimant sprendimą dėl galimų nuostolių atlyginimo užtikrinimo, nurodo, kad byloje esantys duomenys turi būti vertinami vadovaujantis tokiais kriterijais:

- prognozuojama, kad dėl laikinosios apsaugos priemonės nuostoliai gali atsirasti;
- dėl laikinosios apsaugos priemonės pritaikymo, atsakovo patirtų nuostolių atlyginimas gali būti apsunkintas:
    - nuostoliai yra dideli;

[68] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1831/2012;

[69] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1561/2010; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1432/2010; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-730/2009;

- ieškovas yra finansiškai nepajėgus jų padengti;
- ieškovas neturi Lietuvoje turto ar gali vengti atlyginti nuostolius;

- atsakovo galimų patirti nuostolių dydžio preliminarus paskaičiavimas.

Pagal projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaitoje naudojamus Lietuvos teismų administracijos pateiktus statistinius duomenis, perkančiosios organizacijos neskuba naudotis atsakovo galimų nuostolių dėl laikinųjų apsaugos priemonių užtikrinimo garantijos institutu: vos 6 bylose buvo prašoma nuostolių atlyginimo užtikrinimo iš 60 bylų, kuriose taikytos laikinosios apsaugos priemonės.[70] Perkančiosioms organizacijoms, siekiant bent sumažinti riziką dėl galimų atsirasti nuostolių ir tuo užtikrinti viešąjį visuomenės interesą, įsisavinant Europos Sąjungos paramą, autoriaus nuomone, perkančiosios organizacijos, kurių atžvilgiu prašoma taikyti laikinąsias apsaugos priemones, turėtų aktyviau ginti savo bei visuomenės interesus prašant nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimo.

[70] Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita // Vilnius, 2011, P. 23. http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas: 2013-01-09];

6. KITI VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ BYLŲ YPATUMAI

6.1. Viešųjų pirkimų bylų proceso forma

Lietuvos Respublikos civiliniame procese dominuoja žodinio teismo proceso forma, kuri nustato, kad procese šalys ir kiti proceso dalyviai paaiškinimus, parodymus, prašymus, pageidavus teikia žodžiu.[71] Tačiau sąvoka **dominuoja** visgi nėra absoliuti: 153 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bendru atveju teismo posėdžiai vyksta žodinio proceso tvarka, **išskyrus CPK įtvirtintas išimtis**. Viešųjų pirkimų bylų procesas yra viena šių išimčių: CPK 423^1 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad tokios bylos nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka. Teismas vadovaudamasis proceso šalių motyvuotu prašymu, gali nuspręsti bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka, tačiau toks prašymas nėra jam privalomas. Todėl ir atsisakymas nagrinėti viešųjų pirkimų bylą žodinio proceso tvarka nėra skundžiamas atskiruoju skundu.

Parengiamuosiuose 2011 m. birželio 21 d. CPK pakeitimų dokumentuose, CPK pakeitimų projekto rengėjai nenurodė motyvų, kodėl viešųjų pirkimų bylos turi būti nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, tačiau logiška manyti, kad įstatymų leidėjas siekė trumpinti tokio pobūdžio bylų nagrinėjimą. Žodinis procesas yra efektyvus tuomet, kai bylos aplinkybės sąlygoja, jog pagrįstas teismo sprendimas gali būti priimtas tik tuomet, kai išklausomi proceso šalių, liudininkų parodymai, atliekama ekspertizė ir ekspertas pateikia savo išvadas ar kitais panašiais atvejais. Toks procesas, paprastai, užima daugiau laiko negu rašytinis, kadangi užtrunka šalių kvietimas į procesą, dėl pateisinamų priežasčių jų, ar jų atstovų negalėjimas dalyvauti procese ir pan.

Viešųjų pirkimų bylose dažnai apsiribojama tik viešojo pirkimo dokumentų, tiekėjo pasiūlymo, perkančiosios organizacijos paaiškinimų dėl konkurso sąlygų, ikiteisminėje ginčo sprendimo perkančiojoje organizacijoje apsikeistų dokumentų vertinimu. Šalių paaiškinimai, motyvuojantys jų reikalavimo pagrįstumą, pateikiami procesiniuose dokumentuose, ieškinyje, atsiliepime į ieškinį (CPK 135, 142 straipsniai). Atsižvelgę į viešųjų pirkimų bylų pobūdį, galime sutikti, kad tokia įstatymo leidėjo pozicija ir reglamentavimas, numatantis, kad bendru atveju, viešųjų pirkimų bylos yra nagrinėtinos yra pagrįsta.

6.2. Procesinių dokumentų įteikimo tvarka

[71] CPK 15 straipsnis;

CPK 423[1] straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad teismas visus procesinius dokumentus viešųjų pirkimų bylose teikia elektroninėmis ryšių priemonėmis. Įstatymo leidėjas šias išimtines bei ganėtinai neįprastas taisykles nustatė, siekdamas skatinti greitesnį viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą. Įstatyme numatyta, kad viešųjų pirkimų bylose teismas visus procesinius dokumentus įteikia **tik** elektroninėmis ryšio priemonėmis: elektroniniu paštu, faksu arba *kitomis* asmenų, kuriems įteikiami procesiniai dokumentai turimomis elektroninių ryšių priemonėmis. Toks procesinių dokumentų įteikimo reguliavimas yra išskirtinis, lyginant su procesinių dokumentų įteikimu bendra tvarka nagrinėjamose bylose, kuomet procesiniai dokumentai yra įteikiami paštu – registruotu laišku.

Nors atskirose CPK nuostatose yra užsimenama apie procesinių dokumentų įteikimą elektroninių ryšių priemonėmis (pavyzdžiui, ieškinį paduodant elektroninių ryšių priemonėmis mokėtina 75 proc. už atitinkamą procesinį dokumentą mokėtino žyminio mokesčio sumos[72]), tačiau faktiškai šia teise bus galima pasinaudoti tik nuo 2013 m. liepos 1 d., kuomet įsigalios CPK 175[1] straipsnis, *expressis verbis* suteikiantis teisę šalims pateikti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis.[73]

CPK 423[1] straipsnio 3 dalyje taip pat numatyta, kad, įteikiant procesinį dokumentą elektroninių ryšių priemonėmis, procesinio dokumento įteikimo diena laikoma po procesinio dokumento išsiuntimo dienos einanti darbo diena. Taigi, dokumentų įteikimo elektroninių ryšių priemonėmis faktas yra susietas su dokumento **išsiuntimu** recipientui, bet ne jo faktiniu gavimu. Suprantama, kad įstatymų leidėjas, numatydamas procesinių dokumentų įteikimą elektroninių ryšių priemonėmis, negalėjo nustatyti kitokio reguliavimo ir procesinių dokumentų įteikimo dienos fiksavimo, kadangi, įteikiant dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, neegzistuoja joks objektyvus veiksnys (kaip pavyzdžiui, procesinio dokumento įteikimo šaknelė), įrodantis, kad procesinis dokumentas *faktiškai* buvo įteiktas. Tačiau įstatyme neaprašytos situacijos, kuomet procesiniai dokumentai faktiškai buvo neįteikti dėl trečiųjų asmenų kaltės, pavyzdžiui interneto tiekėjo, serverio, kuriame registruotas elektroninis paštas, administratoriaus. Visgi įmanoma situacija, kuomet teismo siunčiamas elektroninis pranešimas užstringa ir nepasiekia proceso šalies dėl techninių priežasčių, o šalis praleidžia įstatymo ir teismo nustatytus terminus procesiniams veiksmams atlikti. Iš tokio reglamentavimo nėra aišku, kaip procesinių dokumentų negavusi šalis galėtų įrodyti, kad procesinių dokumentų laiku negavo ne dėl savo kaltės.

[72] CPK 80 straipsnio 8 dalis.

[73] 2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo 388 straipsnio 2 dalis;

Visgi tokį procesinių dokumentų įteikimo reglamentavimą siejant su 2011 m. birželio 21 d. CPK pakeitimo tikslais bei viešojo visuomenės (įskaitant ir perkančiųjų organizacijų) intereso užtikrinimu, autoriaus nuomone, procesinių dokumentų įteikimas elektroninių ryšių priemonėmis pagreitintų viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą.

6.3. Procesinių dokumentų padavimo terminai

VPĮ 94 straipsnyje numatyti ieškinio padavimo teismui terminai, iš kurių ilgiausias – vos 15 dienų nuo pretenzijos išnagrinėjimo perkančiojoje organizacijoje arba termino pasibaigimo, per kurį perkančioji organizacija turi pretenziją išnagrinėti. Autoriaus nuomone, terminas yra ganėtinai trumpas ir šiek tiek ribojantis tiekėjo teisę efektyviai pasinaudoti teise į teisminę gynybą, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyse yra nekartą pasisakęs, kad terminas neturėtų būti taikomas itin formaliai, o taip, kad būtų užtikrinta efektyvi pažeistų teisių gynyba.[74]

CPK 423^4 straipsnyje įtvirtintas ieškinio priėmimo terminas. Ieškinio priėmimo klausimą teismas išsprendžia *nedelsdamas*, bet ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo ieškinio gavimo teisme dienos. Trijų dienų terminas yra sutrumpintas, kadangi bendra ginčo teisena nagrinėjamų bylų atveju, teismas privalo priimti nutartį dėl ieškinio priėmimo per dešimt dienų nuo ieškinio gavimo teisme dienos (CPK 137 straipsnio 3 dalis).

Taip pat ir atsiliepimų į ieškinį padavimo terminas yra dvigubai trumpesnis nei bendra civilinio proceso tvarka nagrinėjamų bylų atveju. CPK 423^5 straipsnyje numatytas vos 7 kalendorinių dienų terminas šiam procesiniam veiksmui atlikti.Taip pat galime rasti argumentų apginti tokią įstatymo leidėjo poziciją: jeigu buvo laikomasi išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos, perkančioji organizacija, kurios sprendimas yra skundžiamas teismui, jau buvo susipažinusi su tiekėjo pretenzija, argumentais ir buvo parengusi bei atsiuntusi atsakymą. Atsižvelgiant į tai, kad ieškinio argumentai negali skirtis nuo pretenzijoje nurodytųjų, atsikirtimai į ieškinį praktiškai turėtų sutapti (arba bent jau būti reikšmingai panašūs) į argumentus, nurodytus atsakyme į tiekėjo pretenziją. Galbūt todėl 7 dienų atsiliepimo padavimo terminas galėtų būti laikomas racionaliu.

Specialūs skundų pateikimo terminai viešųjų pirkimų bylose nustatyti ir apeliacinėje bei kasacinėje instancijose. CPK numato, kad apeliacinis skundas gali būti paduodamas per 14 dienų nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo **priėmimo** dienos, o kasacinis skundas – per vieną

[74] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2011;

mėnesį nuo skundžiamo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Bendra tvarka nagrinėtinose bylose kasacinis skundas gali būti paduodamas per tris mėnesius nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos (CPK 345 straipsnio 1 dalis). CPK 347 straipsnyje numatyta, kad kasaciniame skunde nurodomi išsamūs teisiniai argumentai bei jis turi būti pasirašomas advokato (su išimtimis). Autoriaus manymu, sutrumpintas vieno mėnesio terminas išsamiai teisiškai motyvuotam kasaciniam skundui parengti vieno mėnesio terminas yra gerokai per trumpas.

6.4. Bylos nagrinėjimo terminai

Lyginant su bendra civilinio proceso tvarka nagrinėjamomis bylomis, viešųjų pirkimų bylos turi būti išnagrinėjamos greičiau. Bendroje CPK 115 straipsnio nuostatoje suformuluotos aiškios ieškinio trūkumų šalinimo taisyklės, kurių laikantis yra šalinami šalių pateiktų procesinių dokumentų trūkumai. Viešųjų pirkimų bylų atveju ieškinio trūkumai yra šalinami parengiamojo posėdžio metu (jeigu tokius trūkumus įmanoma tokiu būdu pašalinti). Įdomu, pagal kokius kriterijus nustato, ar konkrečius trūkumus pašalinti galima parengiamojo posėdžio metu. Visgi teismo nutartis dėl ieškinio trūkumų šalinimu gali būti apskundžiama, o teismui parengiamojo posėdžio metu paprašius tokius trūkumus ištaisyti, faktiškai ieškovas netenka teisės apskųsti tokią nutartį. Tam tikrais atvejais ieškinio trūkumų šalinimas parengiamojo posėdžio metu gali būti neefektyvus, o gal net ir žalingas ieškovui. Pavyzdžiui, jeigu teismas nustato, kad ieškinio reikalavimas yra suformuluotas netinkamai (patenkinus ieškinį nesukuriami jokie objektyvūs teisiniai padariniai, ir pareikalauja trūkumus pašalinti parengiamojo posėdžio metu, ieškovas nepakankamai ir išsamiai išnagrinėjęs aplinkybes gali nurodyti reikalavimą, kurį patenkinus nebus patenkinamas ieškovo interesas. Autoriaus nuomone, viešųjų pirkimų bylose trūkumų šalinimo institutas neturėtų turėti specialaus reguliavimo, numatančio galimybę trūkumus šalinti parengiamojo posėdžio metu arba teismas tokią galimybę taikytų tik išimtiniais atvejais.

CPK 423^8 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad sprendimas turi būti priimtas ne vėliau kaip per šešiasdešimt dienų nuo ieškinio priėmimo teisme dienos. CPK kitų kategorijų bylose ar ginčo nagrinėjimo bendra tvarka nenumatyta bylų išnagrinėjimo (sprendimo priėmimo) terminų. Toks reglamentavimas yra įpareigojimas konkrečiam teisėjui ir teismo pirmininkui (civilinių bylų skyriaus pirmininkui) tvarkaraščius sudėlioti taip, kad teoriškai šio įstatyme nustatyto termino būtų laikomasi. Iki CPK pakeitimų galiojusiose VPĮ redakcijose buvo numatyta, kad viešųjų pirkimų byla teisme turi būti išnagrinėta per 45 dienas nuo ieškinio priėmimo, tačiau faktiškai šio termino nebuvo laikomasi. Pagal projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaitoje

pateiktus statistinius duomenis išanalizuotų 206 išnagrinėtų viešųjų pirkimų bylų, vos 6 proc. bylų buvo išnagrinėtos per tuo metu aktualiame VPĮ nustatytą 45 dienų terminą. Net 164 bylų nagrinėjimas užtruko daugiau nei 60 dienų.[75] Taigi teisės norma, numatanti 45 dienų terminą bylos teisme išnagrinėjimui, kaip matyti iš praktikos, buvo praktiškai neįgyvendinama. Įstatymų leidėjas, įvertinęs problemą priėmė kompleksinius pakeitimus, kurie turėjo viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminą sumažinti iki maksimalaus 60 dienų termino. Nacionalinė teismų administracija pateikia statistinę informaciją apie viešųjų pirkimų bylų išnagrinėjimo terminus.[76] Pateikiame susistemintą informaciją žemiau pridėtoje lentelėje Nr. 1:

Lentelė Nr. 1

Laikotarpis	Bylų nagrinėjimo trukmė		
	Iki 6 mėn.	Nuo 6 iki 12 mėn.	12 mėn. ir ilgiau
2010 m.	273	82	25
2011 m.	218	61	23
2012 m.	246	6	5

Vidutinė viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo trukmė

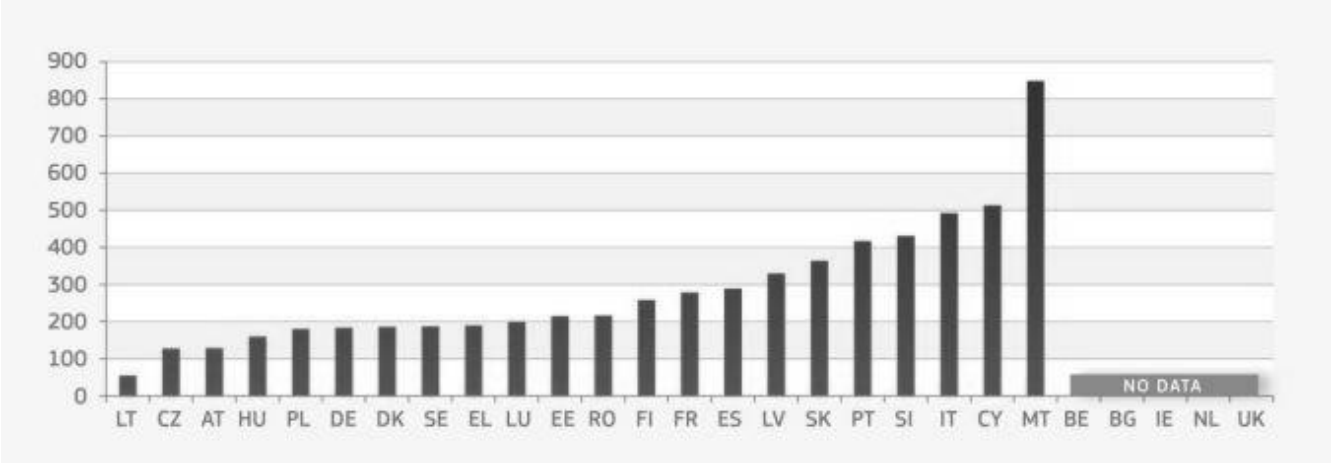
Nors, norint padaryti konkrečias išvadas, reikėtų detalesnės statistinės informacijos, tačiau iš lentelėje pateiktų duomenų galime įžvelgti tendenciją, kad, įsigaliojus kompleksiniams CPK pakeitimams, viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminai sutrumpėjo.

2013 m. Europos Komisija parengė ataskaitą, kurioje pateikiami rezultatai apie bylų nagrinėjimo terminus Europos Sąjungos valstybėse narėse. Įdomu tai, kad viešojoje erdvėje Lietuva neretai yra peikiama už ilgus bylų nagrinėjimo terminus, statistiniai duomenys pateikia visai kitokį vaizdą. Europos Komisijoje pateiktoje statistinėje informacijoje nurodyta, kad Lietuvos Respublika pagal civilinių bylų išnagrinėjimo pirmoje instancijoje terminuose yra viena lyderių (Lentelė Nr. 2). Lentelėje Nr. 2 nurodomas vidutinis civilinės bylos išnagrinėjimo terminas pirmoje instancijoje, o horizontaliai nurodytos Europos Sąjungos valstybės narės, kurių statistiniai duomenys yra lyginami.

Lentelė Nr. 2

[75] Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita. Vilnius, 2011, P. 22. // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf [prisijungimo laikas: 2013-01-09];

[76] Teismų administracijos internetinis tinklapis // http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/ [prisijungimo laikas: 2013-02-01];

Civilinių bylų išnagrinėjimo pirmoje instancijoje terminai

Kaip matyti iš Lentelėje Nr. 2 pateiktos statistinės informacijos, Lietuva yra aiškus lyderis, lyginant civilinių bylų išnagrinėjimo terminus pirmoje instancijoje, tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Suprantama, kad civilinės bylos apima daug atskirų kategorijų bylų, tačiau bendra tendencija yra tokia, kad civilinės bylos pirmoje instancijoje yra išnagrinėjamos pakankamai greitai. Autoriaus nuomone, nereikėtų dirbtinai stengtis trumpinti bylų nagrinėjimo trukmę, nes tai gali turėti ir neigiamos įtakos sprendimų pagrįstumui.

6.5. Žyminio mokesčio dydis

Aktualios CPK redakcijos 80 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatyta, kad bylose dėl juridinio asmens veiklos tyrimo ir bylose, kuriose ginčijami sprendimai, priimti vykdant viešuosius pirkimus apmokestinami vieno tūkstančio litų dydžio žyminiu mokesčiu. Lyginant su ankstesnėmis CPK redakcijomis, šis mokestis padidintas nuo 100 Lt dydžio žyminio mokesčio iki 1000 Lt (indeksuotinas). Svarstydami žyminio mokesčio dydžio padidinimo *tikslingumą,* neabejotinai suvokiame dirbtinai mažinamą ieškinių kiekį teismuose. Mažesnis žyminis mokestis tiekėjams suteikė galimybę be didelių išlaidų inicijuoti teisminį procesą ir neretai tiesiog „pabandyti“ ginčą laimėti teisme. Suprantama, kad perkančiosios organizacijos dėl tokios eigos nebūdavo patenkintos: dėl sustabdyto viešojo pirkimo konkurso negalėdavo laiku įsigyti prekių, paslaugų ar darbų. Padidintas žyminis mokestis tiekėjus privertė realiau įvertinti galimybes laimėti bylą teisme, todėl manytina, kad žyminio mokesčio padidinimas turėjo sumažinti nepagrįstų ieškinių kiekį teismuose. Tačiau tokį reguliavimą analizuojant iš tiekėjo perspektyvos, didelis žyminis mokestis šiek tiek riboja teisminės gynybos prieinamumo principą.

Tačiau ginčuose dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių kyla ginčai ir koks žyminis mokestis turėtų būti mokėtinas konkrečiu atveju. Ieškovas (tiekėjas) pateikė atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2012 m. kovo 6 d. nutarties, kuria atsisakyta ieškovui grąžinti žyminio mokesčio dalį, sumokėtą už ieškinį civilinėje byloje.[77] Ieškovas nurodė, kad sumokėjus 1000 Lt dydžio žyminį mokestį, jam turi būti grąžinama 900 Lt dėl to, nes už ieškinį yra mokėtinas tik 100 Lt dydžio žyminis mokestis pagal CPK 80 straipsnio 1 dalies 5 punktą. Šią išvadą ieškovas padarė dėl to, kad ieškinyje yra ginčijamas atsakovo priimtas sprendimas dėl pirkimo procedūrų nutraukimo, o ne dėl viešojo pirkimo vykdymo. Lietuvos apeliacinis teismas atskirojo skundo netenkino ir nurodė, kad viešojo pirkimo vykdymas neapsiriboja vien tik viešojo pirkimo procedūrų vykdymu (kuris buvo sustabdytas ieškovo minimomis Kauno apygardos teismo nutartimis), o apima ir kitus perkančiosios organizacijos veiksmus, pavyzdžiui, skelbimo apie pirkimą pateikimą Viešųjų pirkimų tarnybai, konkurso laimėtojo nustatymą, pirkimo sutarties su laimėtoju sudarymą, sprendimo dėl pirkimo procedūrų nutraukimo priėmimą ir t.t. (CPK 4237 str., Viešųjų pirkimų įstatymo 7 str. 2 d., 4 d.).

2013 m. sausio 8 d. Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas įstatymo projektas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 80 straipsnio pakeitimo ir papildymo.[78] Įstatymo projekte siūloma keisti CPK 80 straipsnio nuostatas, įskaitant ir viešųjų pirkimų bylose mokėtiną žyminį mokestį. Projekte siūloma CPK 80 straipsnio 1 dalies 5 punktą išdėstyti taip: „*bylose, kuriose ginčijami sprendimai, priimti vykdant viešuosius pirkimus, mokami 3 procentai nuo viešojo pirkimo vertės, bet ne daugiau kaip penkiasdešimt tūkstančių litų*“. Jeigu įstatymo projektas tokia redakcija bus priimtas ir bus pakeistas CPK 80 straipsnio reglamentavimas, daugeliu atveju, žyminio mokesčio dydis reiškiant ieškinį dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių, neabejotinai išaugs, o šis skirtumas gali siekti net keliolika ar keliasdešimt kartų. Tokiu būdu tiekėjų teisė ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus bus dar labiau apribota. Autoriaus nuomone, siūlomas žyminio mokesčio dydžio pakeitimas nuo fiksuoto (indeksuotino) 1000 Lt dydžio žyminio mokesčio iki žyminio mokesčio, kurio dydis 3 proc. nuo viešojo pirkimo vertės, yra nepagrįstas, siaurina teisės į teisminę gynybą bei teisminės gynybos prieinamumo bei universalumo principus ir riboja viešojo intereso gynimą viešųjų pirkimų bylose.

[77] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1024/2012;

[78] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 80 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas, įstatymo projektas Nr. XIIP-195 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=441031&p_query=&p_tr2=2 [prisijungimo laikas: 2013-03-12].

IŠVADOS

1. Viešųjų pirkimų bylos dėl savito ginčo dalyko, specialių materialinių teisės nuostatų, dėl kurių taikymo ir vykdymo kyla ginčas dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių, turi savitų ypatumų. Siekiant aiškiai reglamentuoti tokių bylų nagrinėjimo tvarką, nuostatos, reguliuojančios viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo procesą, turėjo būti išskirtos ir aiškiai reglamentuotos procesiniuose teisės aktuose. Įstatymų leidėjas 2011 m. birželio 21 d., priimdamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą, CPK papildė XXI[1] skyriumi „Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ypatumai“, kuriame aiškiai reglamentavo procesinę šios kategorijos bylų nagrinėjimo tvarką.
2. Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarkos reforma buvo atliekama siekiant sutrumpinti šios kategorijos bylų išnagrinėjimo terminus, kurie faktiškai buvo ilgi ir neįgyvendinami pagal ankstesnėse VPĮ redakcijose nurodytą bylų išnagrinėjimo terminą. Ilga viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo trukmė pažeisdavo perkančiųjų organizacijų interesus, neužtikrindavo viešojo intereso, todėl šios kategorijos bylų nagrinėjimo trukmė kompleksinėmis priemonėmis privalėjo būti trumpinama.
3. Įstatymų leidėjas, įvertinęs valstybės finansinius pajėgumus numatė, kad tiekėjo pretenziją išankstine ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja perkančioji organizacija, t.y. subjektas, kuris dalyvauja viešuosiuose pirkimuose. Arbitro funkcijų priskyrimas perkančiajai organizacijai, kuri faktiškai susijusi su ginčo išnagrinėjimo rezultatu yra teisiškai nepagrįstas ir nesukuria prielaidų veiksmingam išankstiniam ginčo nagrinėjimui ne teisme.
4. Viešųjų pirkimų bylos nagrinėjamos civilinio proceso tvarka, o jų nagrinėjimo kompetencija priskirta bendros kompetencijos apygardų teismams. Atsižvelgiant į tai, kad ginčai dėl viešųjų pirkimų kildinami iš viešosios teisės reglamentuojančių normų (VPĮ ir susijusių teisės aktų) taikymo, siekiant išlaikyti logišką teismų sistemos ir bylų priskirtinumo balansą šios kategorijos bylų nagrinėjimas turėtų būti priskirtas administracinių teismų kompetencijai.
5. Nors formaliai sudarytos sąlygos prokurorui ar Viešųjų pirkimų tarnybai inicijuoti procesą dėl viešojo intereso gynimo, tačiau subjektai pernelyg retai naudojasi šia jiems įstatymo suteikta teise. Aiškesnis prokuroro teisės inicijuoti viešųjų pirkimų bylą dėl viešojo intereso gynimo reglamentavimas sudarytų sąlygas pradėti daugiau viešųjų pirkimų bylų dėl viešojo valstybės bei visuomenės intereso gynimo.

6. Pareiškiant ieškinį teismui, ieškinyje nurodytos aplinkybės bei reikalavimas turi sutapti su išankstine ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka pateiktoje pretenzijoje nurodytomis aplinkybėmis bei reikalavimais. Tokių reguliavimu įstatymų leidėjas siekia išankstinį ginčo nagrinėjimo ne teisme procesą padaryti efektyvų ir veikiantį, kadangi tiekėjas yra priverstas išsamiai motyvuoti pretenziją. Tačiau nustačius tokį reikalavimą, profesionaliai parengtos pretenzijos pateikimo terminas, kuris gali būti 5, 10 ar 15 dienų, yra pernelyg trumpas.
7. Laikinųjų apsaugos priemonių viešųjų pirkimų bylose institutas yra tinkamai reglamentuotas, užtikrina tiekėjo ir perkančiosios organizacijos teisėtų interesų balansą bei suformuota teismų praktika užtikrina viešąjį interesą. Perkančiosios organizacijos turėtų aktyviau naudotis teise reikalauti nuostolių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo užtikrinimo.
8. Kiti viešųjų pirkimų bylų ypatumai, tokie kaip rašytinės proceso formos dominavimas, procesinių dokumentų įteikimo tvarka, specialūs reikalavimai ieškinio pareiškimui, žyminio mokesčio dydis, yra teisiškai pagrįsti, realiai skatinantys viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą. Šie pakeitimai pakankamai racionaliai išlaiko balansą tarp ginčo subjektų teisių, todėl neturėtų būti keičiami.

2013 m. balandžio 15 d.

Šarūnas Neniškis _____

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-104;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 85-4126;
4. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000;
5. Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 56-1809;
6. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 2, 6, 7, 8, 10, 13, 15, 18, 22, 23, 24, 31, 32, 39, 41, 54, 58, 78, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97 straipsnių, V skyriaus pavadinimo ir priedo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 211, 941, 951, 952 straipsniais ir 98, 99, 100 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000; 2006, Nr. 4-102; 2008, Nr. 81-3179; 2009, Nr. 93-3986;
7. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // 1996, Nr. 39-961;
8. Lietuvos Respublikos 2012 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 163-7741;
9. Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. rugpjūčio 13 d. nutarimas Nr. I-1492 „Dėl Lietuvos Respublikos viešojo pirkimo įstatymo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2001;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1473 „Dėl Viešojo pirkimo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigimo“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 125-2918;
11. Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2011 m. rugpjūčio 1 d. įsakymas Nr. 1S-104 „Dėl Viešųjų pirkimų tarnybos, ginančios viešąjį interesą, kreipimosi į teismą dėl viešojo pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia ir (ar) alternatyvių sankcijų taikymo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios. 2011, Nr. 101-4767;
12. 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/66/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo // OL L 335, 2007-12-20;

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskųsti prokuroro nutarimą“;
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Konstitucinio Teismo įgaliojimų peržiūrėti savo nutarimą ir nutraukti pradėtą teiseną, taip pat dėl teismų finansavimo peržiūrėjimo“;
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl teismų sprendimų motyvų surašymo ir skelbimo, sprendimo už akių, taip pat dėl apeliacijos“;
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl teisminės valdžios konstitucinės sistemos ir savivaldos, teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų, taip pat dėl teisėjų įgaliojimų pratęsimo“;

Specialioji literatūra

17. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. 1.T.;
18. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T.2;
19. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T.1.;
20. Krikva E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2009;
21. E. Krivka. Intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2007 Nr. 5(95);
22. Vaičiulis R. Nacionalinė viešųjų pirkimų sistema integruojantis į ES: būklė, vystymosi kryptys ir problemos // Viešųjų pirkimų tarnybos prie LRV informacinis biuletenis Nr. 1. Vilnius: Pozicija;
23. V. Nekrošius. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio teismo doktrina // Jurisprudencija, Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr. 19(3);
24. D. Soloveičikas. Viešųjų pirkimų ginčų arbitruotinumo problematika // Teisė. 2010, Nr. 2010(75);
25. D. Soloveičikas, K. Šimanskis. Viešojo pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia pagal Lietuvos teismų praktiką // Teisė, 2012, Nr. 84;

Teismų praktika

26. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-241/06, Lammerzahl HmbH v. Freie Hansenstadt Bremen;
27. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-406/08, Uniplex (UK) Ltd;
28. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-456/08, Komisija prieš Airiją;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2009;
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-506/2011;
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2009;
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2000;
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-404/2011 // Teismų praktika, 2011, Nr. 36;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-436/2011;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2005;
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155/2011;
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2009;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-158/2011;
40. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga, Teismų praktika Nr. 34;
41. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-921/2010;
42. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1289/2011;

43. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-758/2011;
44. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1792/2010;
45. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2270/2012;
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2037/2012;
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 15 d. nutartis, civilinėje byloje Nr. 2-671/2010;
48. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-519/2011;
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1831/2012;
50. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1561/2010;
51. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1432/2010;
52. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-730/2009;
53. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1024/2012;
54. Panevėžio apygardos teismo 2011 m. liepos 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-925-425/2011;
55. Kauno apygardos teismo 2012 m. liepos 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1681-264/2012;
56. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. birželio 15 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4085-798/2011;
57. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1023-357/2010;

Internetiniai šaltiniai

58. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-1409 aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358003;

59. 2011 m. birželio 8 d. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvados „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-1409“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401119;
60. 2009 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-1409 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358003;
61. Viešųjų pirkimų tarnybos 2012 metų ataskaita apie viešuosius pirkimus // http://www.vpt.lt/vpt/uploaded/2012/vp/Informacija%20apie%202012%20m.%20viesuosius%20pirkimus.pdf;
62. Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) // http://www.teismai.lt/dokumentai/tesmu%20dokumentai/teismu%20statistika/civilines%202010.xls;
63. Viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo teismuose vidutinės trukmės nustatymas 2010 m. // http://www.vpt.lt/admin/uploaded/Bylu_nagrinejimas_teismuose/Viesuju_pirkimu_bylu_nagrinejimas_teismuose_2010.pdf;
64. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento Viešųjų pirkimų politikos skyrius. Projekto „Viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimo sistemos tobulinimas“ ataskaita // http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Viesieji%20pirkimai/VPGNS[1].pdf;
65. Teismų administracijos internetinis tinklapis // http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/;
66. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 80 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas, įstatymo projektas Nr. XIIP-195 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=441031&p_query=&p_tr2=2.

SANTRAUKA

Ginčai, kylantys iš viešųjų pirkimų teisinių santykių yra neišvengiama visų viešųjų pirkimų proceso dalis. Dažnai tiekėjai pasinaudoja savo teise ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus bei tokiu būtų siekti tolimesnio dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse. Tačiau šie ginčai, dėl netinkamo ginčų nagrinėjimo tvarkos reguliavimo būdavo itin ilgi bei sąlygodavo ilgą paties viešojo pirkimo konkurso vykdymą. Įstatymų leidėjui 2011 m. birželio 21 d. priėmus Lietuvos Respublikos civilinio proceso pakeitimo ir papildymo įstatymą, buvo įtvirtinta nauja viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarka. Naujasis viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo reglamentavimas sukūrė prielaidas greitesniam, efektyvesniam viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimui bei naujos teismų praktikos formavimuisi. Autorius šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėja aktualias viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimą reglamentuojančias teisės aktų nuostatas, suformuotą teismų praktiką. Darbe išskiriami teigiami bei neigiami naujojo reglamentavimo aspektai, analizuojant, konkrečių normų įtaką tiekėjų bei perkančiųjų organizacijų tarpusavio teisių ir pareigų balansui. Taip pat autoriaus, analizuodamas viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ypatumus, atskleidžia tokio specialaus reglamentavimo įtaką viešojo intereso užtikrinimui bei gynimui.

SUMMARY

Disputes, arising out of legal relations of public procurement are inevitable part of public procurement. Suppliers quite often use their right to litigate decisions and acts of purchasing organisation and thus continue to participate in procedures of public procurement. However, due to the non-effective regulation these disputes usually took lot of time and as well determined long execution of public procurement itself. Legislator in 21st of June, 2011 adopted amendments of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania and essentially changed litigation process of public procurement disputes. New regulation of public procurement disputes determined faster and more effective proceedings of public procurement cases as well as formation of new case law. The author in this master's thesis analyzes current legislation related to public procurement disputes and case law. The author reveals positive and negative aspects of new legislation and influence of particular provisions to the balance of suppliers' and purchasing organisations' rights and obligations. In this master's thesis also the peculiarities of public procurement litigation in relation to protection of public interest are revealed.

El. paštas: sarunas.neniskis@gmail.com